AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ
1 TEMMUZ 1967
FİYATI : 125 KURUŞ
SAYI : 680

Muhammet Ali Clay

Sevimli Zenciye Karşı Çirkin Amerikalı

Cilt: XXXIX Yıl : 14 Sayı: 680

SAHİBİ VE BAŞYAZARI :

Metin Toker

YAZI İŞLERİNDEN SORUMLU
GENEL YAYIN MÜDÜRÜ :

Kurtul ALTUĞ

MÜESSESE MÜDÜRÜ:

Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI İŞLERİ KURULU :

İÇ HABERLER KISMI: Teoman Erel, Yılmaz Gümüşbaş — MAGAZİN KISMI: Jale Candan, Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — SİNEMA: Nijat Özön — TİYATRO: Naciye Fevzi, Lûtfi Ay — DÜNYADA : T. Kemal

İstihbarat Tel: 107382

KAPAK KOMPOZİSYONU:

K.Y.A.

KAPAK BASKISI:

Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF :

T.H.A.— Dinçer Olcay

KLİŞE:

Doğan Klişe

ABONE ŞARTLARI :

3 aylık (12 nüsha) 12.50 lira
6 aylık (25 nüsha) 25.00 lira
1 senelik (52 nüsha) 50.00 lira
Geçmiş sayılar 250 kuruştur.

İLAN ŞARTLARI:

Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

DİZİLDİĞİ YER :

Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER:

Hürriyet Matbaası — Ankara

BASILDIĞI TARİH :

28.6.1967

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ
RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA-TEL: 118992
P. K. 582

Kendi Aramızda

Muhammet Ali Clay adı, şu sıralarda sadece spor çevrelerinde değil,) hemen herkesin dilinde dolaşmaktadır. Spor âleminin bu haşarı, bu yaramaz, bu şımarık çocuğu, geçen hafta içinde 5 yıl hapis ve 10 bin dolar para cezasına çarptırıldığı zaman, amerikan mahkemesinin bu kararı bütün dünyada tepkiyle karşılaştı. Ringlerin yenilmez yumruklarını yenen kararı mahkeme, 21 dakikalık kısa bir süre içinde vermişti.

Clay'in dramı, şüphesiz, çok kimseyi ilgilendirmektedir. Zira zenci boksör, doğup büyüdüğü Amerikada ezeli siyah - beyaz çatışmasının kurbanı olarak dünya kamuoyunun önüne çıkmaktadır. Muhammet Ali Clay, bir müslüman zencidir ve mahkûmiyet kararının gerisinde yatan asıl sebeplerden biri de budur. Görünürdeki sebep ise Muhammet Alinin, orduya çağrıldığında, "Vietnama gitmek istemiyorum! Masum insanların öldürülmesine taraftar değilim!" demesidir.

Spor âleminin bu renkli siması, türk okuyucuların hiç de meçhulü değildir. Her maçında, ringin bu yenilmez delikanlısının sözleri gazetelerin spor sayfalarım doldurur ve dilden dile dolaşırdı: "En büyük benim!", "En güçlü benimi", "En güzel benim!"

Sanırım, Cassius Clay olarak ringe çıkan, sonra yumruklarım bir dâvanın emrine verip müslüman olan ve Muhammet Ali adını alan zenci boksör hakkında en ilginç ve en derlitoplu bilgiyi bu haftaki AKIS'te bulacaksınız.

Jale Candanın başında bulunduğu bir ekip, Clay ile ilgili bütün bilgileri biraraya getirerek, SPOR sayfamızda okuyacağınız yazıyı hazırladı. Bu ilginç yazı, günlerce süren bir çalışmanın ürünüdür. AKİS okuyucularının, bu yazıyı, bir sporsever olarak değil, kuvvetini dâvasının emrine vermiş bir zencinin dramı olarak değerlendirmelerini dilerim. Zira Muhammet Ali Clay, "Çirkin Amerikalı"nın oyununa gelen ne ilk, ne de son "Sevimli Zenci"dir. Clay'in macerası, Hürriyet Heykelinin dibinde bile insan haklarının ne çeşit oyunlarla çiğnendiğini anlatmaktadır.

Geçen hafta içinde Ankaraya bir başka amerikalı geldi: Struck. Hükümet ilgilileriyle temaslarda bulunan amerikalı maliyeci Struck de tıpkı Prof. Chenery gibi, Türkiyenin iktisadi sorunlarıyla ilgilenmekteydi. Nitekim bu kurt maliyeci de ilgililere, Chenery'nin tavsiyelerini tekrarladı : Türk parasının mutlaka bir ameliyat masasına yatması gerekiyordu.

Demirel Hükümeti, bu fikre pek itibar etmemektedir. Ama tavsiyeler tutulmadığı ve işler sarpa sardığı zaman iktidarları nelerin beklediği, sanırım ki, pek az kimsenin meçhulüdür. "Maliye" başlıklı yazıda bu tavsiyeler ve tavsiyeler karşısındaki kayıtsızlık anlatılmaktadır.

Saygılarımla

AKİS

Cilt: XXXIX Sayı : 680 1 Temmuz 1967

HAFTALIK AKTÜAÜTE MECMUASI

YURTTA OLUP BİTENLER

Cumhurbaşkanı Sunay bir gezide
Fransaya sevgilerle

Millet

Sunay Pariste

Bu hafta Cumhurbaşkanı Cevdet Sunayın bir gezisi, kamuoyu tarafından her halde dikkat ve ilgiyle izlenecektir. Sultan Abdülâzizden sonra ilk defadır ki bir türk Devlet Başkanı Fransayı ziyaret etmektedir. Yüz yıldan beri böyle bir ziyaret yapılmamışsa bunun sebebi, buna bir lüzum görülmemiş olmasıdır. Şimdi bu lüzum, bir zaruret halinde ortaya mı çıkmıştır?

Hayır.

Ama bir süredir dış geziler bizde moda olmuştur ve "Sunayın Paris Gezisi"ni bu çerçeve içinde görmek gerekmektedir.

General De Gaulle'ün, misafirlerini gayet şatafatlı ve gösterişli şekilde karşılamak âdeti vardır. Parise gelen bütün Devlet Başkanlarına eş bir program uygulanmaktadır: Elysee sarayında yemek, Operada bir gece, v.s. gibi. Cumhurbaşkanı Sunaya da bu uygulanacaktır. Cumhurbaşkanı, Paristeki resmi ziyaretini tamamladıktan sonra Fransa içinde bir kaç gün daha dolaşacaktır.

Pariste iki Devlet Başkanı ara-

DÜNYA

Metin TOKER

Amerika ile Sovyetler Birliği harbetmeyecekler! Başkan Johnson ile Başbakan Kossigin arasında yapılan görüşmelerin sonucu budur.

İkili Zirve Toplantısından spektaküler neticeler bekleyenlerin hayal ' sukutunu anlamak kabil, fakat buna hak vermek güçtür. Yani, İki devin idarecileri ne diyeceklerdi? Bütün meselelerde tam bir anlaşmaya vardıklarım mı söyleyeceklerdi? Rejimlerinin felsefesi, dünya görüşleri birbirinin tamamile zıddı olan Amerikayla Rusya arasındaki ihtilâflar elbette ki hep devam edecektir. İkili Zirve Toplantısını Johnson ile Kossiginin "Yaşasın! Tam mutabakat halindeyiz.." diye terketmelerini istemek Johnson'a "Ben komünist oldum!", Kossigine de "Ben kapitalist oldum!" diye bağırtmakla birdir.

Kaldı ki her iki devin de, kendi kampları mensuplarını gözönünde bulundurmak mecburiyetleri unutulmamalıdır. Çin, Rusyanın Amerikadan da amansız hasmıdır ve onu komünist dünya nazarında kötülemenin hiç bir fırsatım kaçırmamaktadır. Kızıl Çinin idarecileri kampanyalarım açmak için görüşmelerin neticesini bile beklememişlerdir. Sadece görüşme niyeti, aleyhte bir propagandaya girişilmesine yetmiştir. Kossigin derhal, Vietnamlıların dâvasını satmakla, ihanetle suçlanmış, arapların da boşuna çarpıştıkları ileri sürülmüştür. Böyle bir hava içinde Kossigin Johnson ile anlaştığını nasıl ilân edebilirdi? Anlaşmış olsalardı, bile..

Johnson'un müttefikleri içinde de Amerikaya aynı şüpheci gözle bakanlar mevcuttur. Avrupa bir yandan Amerikayla Rusyanın anlaşmalarını, kavga etmemelerini istemektedir, fakat diğer taraftan da bir anlaşmanın kendi başı üstünde yapılmaması taraftarıdır. Bu politikanın büyük şampiyonu, tabii General de Gaulle'dür. General de Gaulle'ün arzusu dünyayı İki devin değil, kendisinin de katılacağı bir "Büyük Devletler Kumpanyasının idare etmesidir. Tabii, Clay'in tabiriyle "En Büyük", Generalin Fransasıdır! Eh, kumpanyada Amerikaya, Rusyaya, istemeye istemeye İngiltereye ve Amerikayı razı ederse Kızıl Çine de modern XIV. Louis'miz yer verecektir. Eğer ikili Zirvede bir anlaşma olsaydı, General de Gaulle'ün buna nasıl hışımla karşı çıkacağını tahmin etmek için fazla bir muhayyele kudretine lüzum yoktur.

Bütün bunlara rağmen -yahut, bunlar dolayısıyla- Amerika ile Rusyanın harbetmemek niyeti bir korkunç endişeyi dünyanın üzerinden kaldırmaktadar ve ikili Zirve Toplantısının ferahlık veren havası buradan gelmektedir.

Bugün dünyada, bir yanda Beyaz Sarayda, öteki tarafta Kremlinde bir takım adamların oturup sükûnetle, Amerika ile Rusya arasında nükleer harbe karar vermeleri gibi bir ihtimal yoktur. Herkes, bunun nasıl felâket getireceğini bilmektedir. Fakat bir bölgede, başkaları arasında savaş çıkar. Amerika bir tarafı, Rusya öteki tarafı tutar. Hadiseler öyle gelişir ki iki dev, biç istemeden, hattâ hiç hissetmeden nükleer harbin eşiğine gelirler, bir dikkatsiz adım daha atınca kendilerim bunun içinde bulurlar. Kendilerini bulurlar. Dünyayı bulurlar. Endişe konusu budur. Vietnamda bundan korkulurdu. Ortadoğuda bundan korkuldu.

Tarihte çok harp, böyle prestij meselelerinden çıkmıştır. Öyle vaziyetler olmuştur ki adımlar geri ye atılamamış ve savaş kaçınılmaz hal almıştır. İnsanlık, bu çeşit maceralarda milyonlarca evlâdını kaybetmiştir. Nükleer silâhlarla bu miktarın, en azından yüz milyonlara çıkması işten değildir. Johnson ve Kossiginin "torunları, için hazırladıkları dünya" müjdesi bu bakımdan değerlidir.

Günün meselesi olan Ortadoğuya gelince.. Orada barışın kolay kurulmayacağı yolundaki tahminler gerçekleşmektedir. Ama iki devin, iki tarafı, birbirlerinin boğazına atlama derecesinde tutmayacaklarının belli olması macera arayanları daha fazla düşündürecektir. Yapılan bütün "palavra edebiyatı"na rağmen arapların İsrail ile bir daha tutuşma arzulan her halde çok ateşli olamaz. Yeni bir savaş gene arapların yenilgisiyle sonuçlanacaktır. Silâhlan en sonda insanların kullandığı gerçeği bu son misalde de doğrulanmıştır. Zaten tuşlar bundan faydalanarak kendi adamlarını kendi silâhlarıyla birlikte arap ülkelerine sokmaya çalışmaktadırlar. O zaman bunlar, arap ordularına hâkim olacaklar, Glupp Paşaların yerini Kornilof Paşalar alacaktır.

Gerçi böyle hallerde yeni yetişenler en sonda yabancı öğretmenlerini memleketlerinden atmaktadırlar ama -Çinde bu, iki defa olmuştur- o zamana kadar komünistlik dev adımlarla ilerlemektedir. Sovyetler Birliğinin de Ortadoğuda zaten istediği bundan başka şey değildir. Arap petrollerinden Batının elinin çekilmesi ve bunların komünist kontrolü altına geçmesi dünyadaki kuvvet dengesini hayli zedeleyecektir. Tabii buna karşı Amerikanın da, kullanacağı kozları vardır.

Bu çatışma devam edecek, el altından oyunlar oynanacak, belki de küçük milletler büyük milletlerin tepişmesi yüzünden bir takım zararlara uğrayacaklardır. İkili Zirve Toplantısı "küçüklerin tepinmesi yüzünden büyüklerin birbirine girmeyeceği"! dünyaya belli etmiştir. Ama bu, "büyüklerin tepişimesi yüzünden küçüklerin birbirine girmeyeceği" mânasına gelmez. Başında Nasır gibi bir maceracı bulunan veya gözünü fâzla açmayıp büyüklerden birine lüzumundan çok angaje olan küçükler belâya her zaman girebilirler.

Ne yapalım, onlar da gözlerini açsınlar.

Değil mi, sayın A.P. İktidarı?

sında siyasi görüşmeler yapılacak ve bir de resmî tebliğ yayınlanacaktır. Gezi, bu cephesi itibariyle iyi düşmüşe benzememektedir. Fransa Cumhurbaşkanının son zamanlarda günün aktüel konularında aldığı vaziyet ile Türkiyenin görüşleri birbirine fazla uymamaktadır. Bu çelişme resmî tebliği mânâsız cümlelerden ibaret kılarsa fazla şaşmamak lâzımdır.

General De Gaulle, son Ortadoğu buhranını bir büyük buhranın parçası olarak almıştır. Asıl buhran Vietnamdır ve Oradaki amerikan müdahalesi huzursuzluğun gerçek sebebidir. Amerika Vietnamdan çekilmeden dünyaya huzurun gelmesine imkân yoktur.

Sunay ve türk heyeti her halde bunu, böyle, söylemeyi uygun bulacak değillerdir.

Örtadoğunun kendisine gelince, General De Gaulle İsrailin varlığım kabul etmekle beraber bu devleti "mütecaviz" ilân etmekten çekinmemiştir. Gerçi Başkanın bu demeci biraz karışıktır. İsrail daha ziyade "savaşı ilk başlatan" olarak nitelenmektedir ama, General De Gaulle, çıkışıyla, kendi ilansızlarını bile şaşırtmıştır. Sunay ve türk heyetinin o konuda da Fransayla mutabık olmaları güçtür.

Asıl mesele, artık hayli yaşlanmış da olan General De Gaülle'ün kendisini her geçen gün biraz daha fazla XIV. Louis yerine koyması, öyle davranmasıdır. Generalin zayıf tarafı, daima, Fransaya kudretinin üstünde bir dünya devleti rolü oynatmaya kalkmış olmasıdır. Bu, Generali çok defa hırçınlığa ve sinirliliğe, Fransayı ise zor durumlara düşürmüştür. Gerçi Generalin Fransaya getirdiği istikrar bu memleketin hem iktisadî gücünü çok arttırmış, hem de iç huzurunu sağlamıştır ama, bir dünya devleti olarak Fransa hep, belirli bir role sahiptir. Türkiye ise Fransanın tesirini Generalin gördüğü gibi değil, gerçek hudutları içinde mütalea etmektedir ve iki memleketin bugünkü dış politika anlayışları aralında esaslı farklar mevcuttur.

O bakımdan, Sunayın gezisinin protokol kısmının siyasî kısmından daha başarılı geçmesi hiç kimseyi şaşırtmayacaktır.

Maliye

İki ucu ballı değnek

Maliye Bakam Cihat Bilgehan,

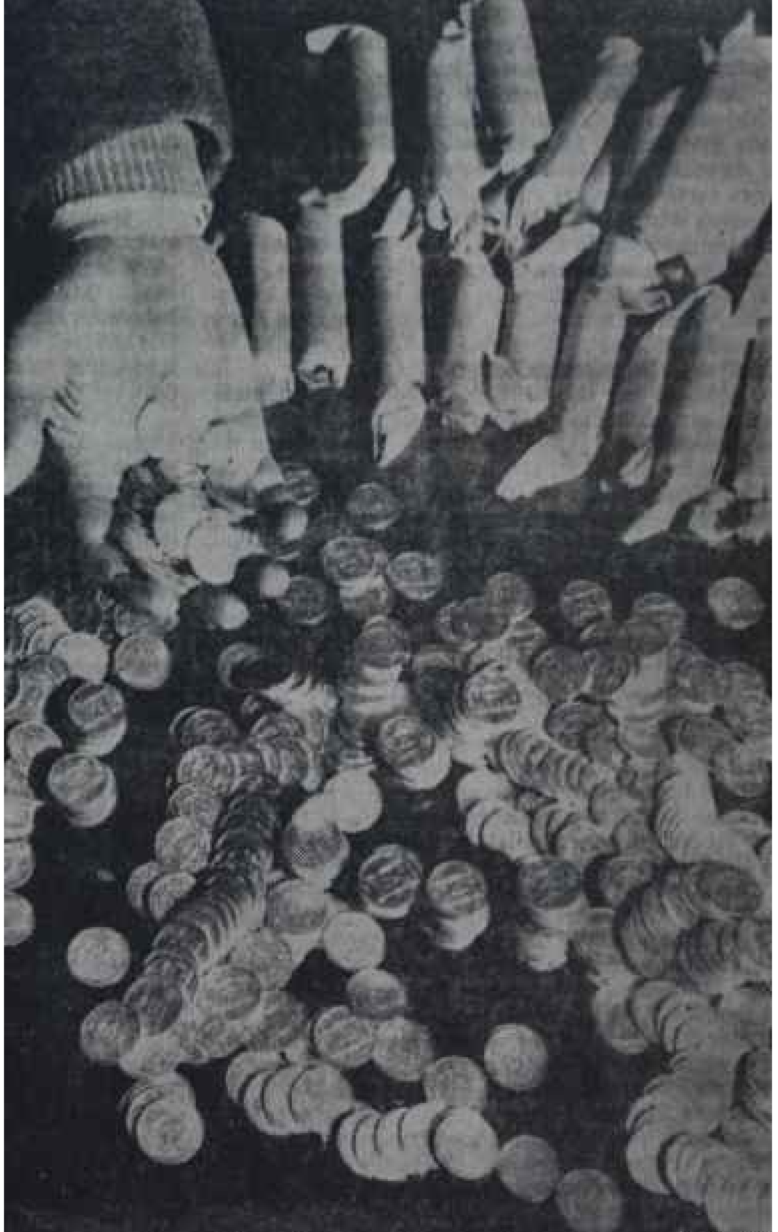
"— Struck ile nihat görüşmeyi daha yapmadık.." dedi ve derhal ikinci bir soru ile karşılaştı:

"— Struck, devalüasyon tavsiye etti mi?"

Maliye Bakanının buna cevabı kesin ve net bir "Hayır" olmadı. Şöyle cevap verdi:

"— Edebilir. Herkes bir tavsiyede bulunabilir, ama devalüasyon diye bir ihtimal bizim için yoktur.."

Bilgehan, devalüasyon söylentileri ilk çıktığında, kendisi Maliye Bakanı oldukça böyle bir operasyonun

Bozuk paralar
"Kötü para iyi parayı kovar"

kesin olarak yapılmıyacağını açıklamıştı. AKİS'çi bunu hatırlatınca Bilgehan derhal,

"— O demecimde musırrım" dedi ve sakın, samimi bir tavırla devam etti:,

"— Şu anda devalüasyonun bize hiç bir faydası yok. Hattâ, lâfının dolaşması dahi zararlı. Faydası yok ki, yapalım! Benim elimde, devalüasyon yapıldığı takdirde müfterisi artacak bakır, pamuk gibi malların stoku yok ki.. Tütün var, ütüm var. Onların da talebi zaten mahdut. Ben devalüasyon yaptım diye Avrupadakiler ne fazla sigara içerler, ne de fazla üzüm yerler. Üstelik, devalüasyon yaparsam borçlarım- ağırlaşacak, servet transferlerinde zararım olacak.."

Maliye Bakam, devalüasyonun Türkiyenin çıkarlarıyla uygun olmadığını ifade etmek istiyordu. AKİS'çi,

Dokunulmazlık Müessesesi

Çetin Altanın dokunulmazlığının Meclisteki Anayasa-Adalet karma komisyonunca kaldırılması, Türkiyede Dokunulmazlık Müessesesini güllün konusu haline getirmiştir. Hele bu işlemin sabahlara kadar süren, âdet dışı toplantılarla yapılmış olması, Çetin Altanın şahsına karşı çoğunluk milletvekillerinden büyük kısmının özel allerjisi, bilhassa Karma Komisyon Başkanının şüphe uyandırıcı gayretleri konuyu gerçek mahiyetinden uzaklaştırmış, bir siyasi polemik haline getirmiştr. Çetin Altana karşı bir haksızlık yapıldığı, genel inanç halindedir. Böyle bir ortamda Komisyonun başka yönde karar vermesi çok daha basiretli bir siyasî davranış olurdu.

İnşallah Genel Kurul bu basireti gösterir. Ama, bu hadise Dokunulmazlık Müessesesinin üzerinde durmak ve meseleye berraklık getirmek lüzumunu gözler önüne sermiştir.

Milletvekillerinin dokunulmazlığı, parlamenter rejimlerin emekleme çağında oldukları devirlerin yadigârıdır. Kralın polisi gelebilir ve tenkitlerinden hoşlanılmayan, fazla sivri bulunan, fincancı katırlarını ürküten bir milletvekilini bir suç uydurup götürebilirdi. Bu gibi hareketlere karşı parlâmentolar, güçlendiklerinde, Üyelerini bir takım zırhlarla muhafaza altına almışlardır.

Bizde, bugünkü polemik içinde "zimmet, hırsızlık, ihtilas, rüşvet gibi yüz kızartıcı suçlardan dolayı dokunulmazlıklar kaldırılmazken,." diye tartışmaya başlanılmaktadır. Bunlar için dokunulmazlıkların kaldırılması, müessesenin ruhuna tamamile aykırı bir hareket olurdu. Zira bunlar, genellikle, an kolay yapılan isnatlardır. Aksi yol tutulduğu takdirde milletvekillerinin zamanlarının çoğunu Meclis yerine mahkemelerde geçirmek mecburiyetinde kalmaları İşten değildir.

Bir de, fikir suçları vardır.

Milletvekilleri kürsüden söyledikleri fikirlerden dolayı sorumlu değillerdir. Bu fikirleri başka yerlerde de aynen tekrar edebilirler.

İyi.

Şimdi, bir milletvekili Mecliste kürsüye çıksa ve dese ki; "Arkadaşlar, bu iş böyle yürümüyor. Türkiyeyi kurtaracak olan komünist bir idare sistemidir! Kalkın ey ehl-i vatan, o sistemi kuralım.."

Şimdi, bir milletvekili Mecliste kürsüye çıksa ve dese ki: "Arkadaşlar, Hilâfeti kaldırdığımızdan beri ne hale geldiğimizi görüyorsunuz. Biz, devletimizin bir islâm devleti olduğunu ilân etmeli, Halifeliği de tekrar kurmalıyız.,"

Sonra bu milletvekilleri fikirlerini her yerde tekrarlamaya, savunmaya, onlara taraftar toplamaya başlasalar..

Böyle bir duruma müsaade edilecek midir, edilmeyecek midir? Dokunulmazlık müessesesi bu milletvekillerini koruyacak mıdır, korumayacak mıdır?

Türk kamuoyunun buna "evet" demesi güçtür.

Ama o zaman, bakınız ne oluyor. Yahut, ne olabilir:

Bu sözler, devletin nizamım değiştirmeye matuf, Anayasaya aykırı sözler olduğundan dolayı yasaktır. Bunların propagandası ne kürsüden, ne başka yerde yaptırılır. Peki, hangi fikir ne zaman bu yasağın hudutları içine girmektedir? Öyleleri vardır ki Anayasayı her türlü izm'e yasak ilân etmektedirler. Bunların başında bizzat, İktidar Partisinin Genel Başkanı bulunmaktadır. Ortanın Solundaki C.H.P. komünisttir. Hele T.İ.P. zilli komünisttir. O zaman bunların savundukları fikirler hep tehlikeli, yasak fikirler haline gelmektedir.

Görülüyor ki fikir hürriyetini kısıtlamak mecburiyeti bunun hudutlarının tartışma kabul etmez bir tarzda teshilini ve kamuoyunun inandırılması lüzumunu ortaya çıkarıyor.

Çetin Altan hadisesinde durum bunun tamamile aksidir. Bir yandan herkese komünistlik isnadı gerçek komünistler için en kıymetli zırh halindedir. Diğer taraftan Çetin Altana karşı kasıtlı davranıldığı işin başından beri çok açık halde görülmektedir. Altkomisyon "sanık"ın ifadesini almaya 'dahi teşebbüs etmeksizin suçluluk kararını vermiştir. Bu, karara derhal gölge düşürmüştür. Komisyonun kendisi ise, yangından mal kaçırırcasına ve kamuoyunu tatmin etmeden, bir gecede -D.P. devrinde de bir takım kanunlar böyle çıkardır, kararlar böyle alınırdı- sadece bir ada mm dokunulmazlığını kaldırıvermiştir. Bugünkü hava bunun neticesidir.

Geçen Meclis çok daha özel bir suçtan, "Orduya Hakaret" gibi kolay yapılan bir isnattan dolayı bir üyesinin dokunulmazlığını kaldırmıştı. Hem de o milletvekilinin partisi mensuplarının oylarıyla. Neden? Çünkü kamuoyundaki hava buna müsaitti. Bir zümrenin Orduya hakaretler yağdırdığı biliniyordu, bunun getireceği tehlikeleri kamuoyu, Meclis görüyordu, haksizlik Orduya karşı yapılıyordu, dokunulmazlığını kaldırılması bir haksızlığın tamiki olacaktı.

Bugün, bazı hınçlı kimseler nasıl görürlerse görsünler, Çetin Altana yapılacak en tesirli şey ona dokunmak değil, dokunmamaktır. Halkın nabzından iyi anladıklarını söyleyenler mesele Genel Kurula geldiğinde bu meziyetlerini göstermelidirler.

"— Ama, bizim devalüasyon yapmamız, Para Fonuna hakim, gelişmiş büyük devletlerin lehine değil mi?"

Bilgehan güldü:

"— Evet" dedi, "onun için tavsiye edebilirler. Ama her tavsiye uygulanacaktır diye bir şey yok.;"

Bu görüşme yapıldığı sırada, Uluslararası Para Fonu temsilcisi Mr. Ernest Struck'un Türkiyede ikameti iki haftayı bulmuştu. Bilgehanla "nihaî bir görüşme" daha yapılacağına göre, üstelik uzayacağa da benziyordu!..

Mr. Tilkinin uzayan ziyareti

14 Haziran günü Büyük Ankara Oteline dört müşteri geldi. Bunlardan yaşlı ve kurnaz görünüşlü olan ve Ernest Struck adını taşıyanı, yedinci kattaki 706' numaralı lüks daireye yerleşti. İki yardımcısı ve sekreteri de diğer odalara dağıldılar. Bu dört kişi, çok münzevi bir gruptu. Sadece yemeklerde görünüyorlar, bunun dışında ne lobiye, ne de gece klübüne uğruyorlardı. Günleri' ni yedinci kattaki dairede, bazı belgeler üzerinde çalışmakla veya otel dışında geçiriyorlardı. Nadiren, Struck, yemeğe bir misafir davet ediyor ve misafiri ile uzun uzun konuşuyordu.

Bu grup, oteldekilerin dikkatini çekmedi tama, Türkiyenin karşıkarşıya bulunduğu önemli problemleri ve bu ziyaretin anlamını bilenlerin götü,. Struck'un üzerindeydi. Geçenlerde AİD kanalı ile Türkiyeye gelen ve bir demeç patlatarak devalüasyon tavsiyesinde bulunan Prof. Chenery'den sonra Struck'un gelişine çok önem verilmekteydi. Gerçi Struck'un bu ziyareti "mûtad"dandı. Para Fonunda Ortadoğu ve Balkanlarla ilgili kısmın sorumlusu olan bu çek asıllı amerikalı uzman, 1952'denberi belirli zamanlarda Türkiyeye gelir, bir hafta kalır ve dönerdi. Türk ekonomisi kritik günler yaşamıyorsa, bu ziyaretler "normal konsültasyon" niteliğini aşmazdı. Parasını tam konvertibiliteye geçirmemiş memleketler grupundan olan, fakat durumunu düzelttiğinde tam konvertibiliteye geçeceği hususunda Para Fonuna teminatta bulunmuş olan Türkiyenin o yılkı durumu incelenirdi. Türk hükümet yetkilileri, genellikle, bu normal konsültasyonlarda Struck'a. "bu yıl da tam konvertibiliteye geçmemiz şu, şu, şu şartlardan ötürü mümkün değildir" diye-izahat verirler, Struck da bu hususta raporunu hazırlar ve dönüp giderdi. Daha bir süre Türkiyenin tam konvertibiliteye geçemiyeceği bilindiği için, normal ve mûtad görüşmeler büyük önem taşımazdı. Ama bazı devrelerde Türkiye, fazlasiyle kritik ve tehlikeli durumlara sürüklendiğinde iş, değişik anlam kazanırdı. 1958 devalüasyonu öncesinde böyle bir durum ortaya çıkmış, Struck'un o sıradaki ziyaretleri fazlasiyle önem kazanmıştı. Gerçekten de, Para Fonu temsilcisinin o sıralardaki ziyaretleri bir "devalüasyon pazarlığı" mahiyeti taşıyordu. Para Fonu ve diğer yabancı kuruluşlar devalüasyon tavsiye ediyorlar, fakat Menderes direniyordu. Sonunda, o da bu tavsiyelere "peki" demek zorunda kaldı.

Kulağa Küpe

Bir Karabekir yetişiyor

General Kâzım Karabekirin, askerlik meziyetlerinin yanında sanatkâr bir, mizacının bulunduğu da bilinir. Çotukça şiirler *yazar, marşlar kaleme alıp bunları besteletirdi.*

Özel kaldıkça masum zevkler! Ama Karabekir, komuta ettiği birliklerde bunları zorla ezberletir, söyletirdi de..

Şimdi, henüz marş devrine gelmedik ama, öyle görünüyor ki "manzum emr-i yevmi'ler başladı.

Haydi, hayırlısı!

Cihad Bilgehan
Akıl için yol birdir ama..

Struck'un bu gelişi de normal konsültasyon ölçülerine pek uymamaktadır. Kendisini tanıyanların, tilki kadar kurnaz ve kunduz gibi ihtiyatlı olduğunu anlattıkları Struck, Haziran ortalarında Ankaraya geldi ve temaslarına başladı.

Dengesiz şartlar

Struck, önce Maliye Bakanı ile görüştü, sonra Hazine Genel Müdürlüğü ilgilileriyle temaslarına devam etti. Konuşulan, Türkiyenin içinde bulunduğu şartlardı. Kurnaz, maliyeci, sadece, kendisiyle temasa memur edilenlerle görüşmekle yetinmiyordu. Profesör Besim Üstüneli ve eski Plânlama Müsteşarı Memduh Aytürii yemeğe davet etti. İstanbula gitti ve orada iş çevreleriyle temaslarda bulundu ve herhalde İstanbulda epey şikâyet dinledi. Şu sıralarda, Türkiyenin ekonomik durumu hiç de parlak değildir ve bunu teşhis için bir Struck olmaya lüzum yoktur. Ekonomik göstergeler ve piyasanın durumu, çok kötü işaretler vermektedir. 1966 Mayısına göre, 1967 Mayısında fiyatlarda yüzde 6 bir artış vardır. Oysa her yıl fiyatlar Nisandan Ekime kadar düşerdi. Bu yıl Nisanda hafif bir düşmeyi, Mayısta fiyatların tekrar yükselmeye başlaması izlemiştir. Bu, tehlikeli bir sinyaldir. Gidiş önlenemezse, yıl sonunda fiyat artışı yüzde 10-12'yi bulabilir ve bu hızdaki bir artışın ekonomide adı, "enflâsyon"dur! İhracat; geçen yılki seviyenin altındadır. Buna karşılık, Merkez Bankası kaynaklarından özel sektöre yerilen kredilerde, geçen yıla göre, olağanüstü artış görülmüştür. Bu, AP İktidarının özel sektöre zaafının bir sonucudur. Ama bütün bu şartlar gidişi vahim hale getirince, bu defa Hükümet, bir profesörün deyimiyle, "normal freninde hayır kalmayan ihtiyatsız şoförlerin yaptığı gibi, bütün gücüyle el frenine asılmış"tır. Bu, banka kredilerini ve Merkez Bankası reeskont kredilerinizi hacmini aşın şekilde kısmak şeklinde tecelli etmiştir. Emisyon da iyice kısılmıştır.

Tabii, bu hoyrat ve ani tedbirlerin, menfi ve maksadı aşan tesirleri olmuş, piyasada derhal, müthiş bir para darlığı başgöstermiştir. İş çevrelerinden şikâyetler yükselmektedir. Bonosunu kırdıramayan, ödemesini yapamayan ve iflâs ihtimalinden endişe eden iş adamları, öfkelerini İktidara ve Demirele "rahmet okumakla" gidermeğe çalışmaktadırlar.

Piyasadaki para darlığını Maliye Bakam Bilgehan da kabul etmektedir. Bu konudaki soruya, "Para darlığı var" diye cevap vermiş, durumun 1964'teki cinsten bir durgunluğa maliyeci ağzıyla, "resesyon"a gitmemesi için tedbir alınacağını bildirmiştir, Bilgehana göre, para darlığının sebepleri arasında, müteyakkız davranmak isteyen Hükümetin emisyonu azaltması kadar, bankaların kredi politikaları da yer almaktadır. Bakan, Ortadoğu olayları yüzünden, bankaların, son günlerde, kredi verirken daha dikkatli hareket etmelerinin de para darlığını yaratan sebepler arasında bulunduğunu, durumun yakında düzeleceğini ifade etmiştir.

Maliye Bakanı kötümser değildir. Ama çok uzman ve profesör, durumu, iki tarafı keskin bir bıçağa benzetmektedir. Yâni Hükümet, enflâsyonu önlemek için bugünkü "kuma" politikasını devam ettirse, durgunluğu önlemek için kredileri ve emisyonu genişletse, enflâsyon kapının eşiğindedir. Bu, Demirelin sık sık sözünü ettiği "dar boğazlardan biridir.

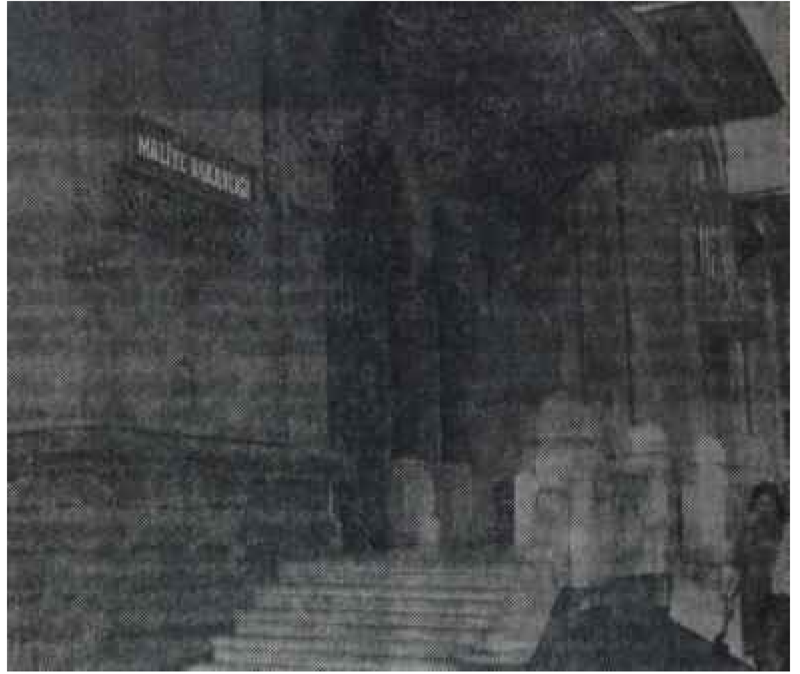
Kızgın bir Demirel

Hükümeti en müşkül duruma düşüren noktalardan biri, Para Fonu Heyetinin, bu şartlar yaşanırken, Türkiyeye devalüasyon tavsiyesi ile birlikte gelmesidir. Tavsiyenin haksızlığını ispat etmek hiç de kolay değildir.

Struck, Maliye Bakanlığındaki temaslarından sonra, geçtiğimiz haftanın ortalarında Perşembe günü Demirelle, tam üçbuçuk saat süren bir görüşme yapmıştır, Görüşmeden oldukça gergin bir eda ile çıkan Başbakan, gazetecilerin, "ekonomik durumla ilgili bazı tedbirler tavsiye edilip edilmediği" yolundaki sorusuna öfkelenerek,

"— Bizim aldığımız tedbirlerin kimsenin vizesine ihtiyacı yoktur! Bizim, tavsiyeye de ihtiyacımız yoktur!" diye karşılık vermiştir.

Başbakanın görüşme ile ilgili bu açıklaması, onun bilinen üslûbu içinde değerlendirilmelidir, Herhalde Başbakan, Para Fonu Heyeti Başkanı ile üçbuçuk saat havadan - sudan, at yarışlarından veya spor-totodan konuşmamıştır. Karşılıklı fikirler ve görüşler aktarılmış olmalıdır, Struek'un, Başbakanla görüştükten sonra Türk iyeden ayrılmaması, Maliyede temaslarına devam etmesi ve Bilgehanla tekrar bir görüşme yapmasının kararlaştırılması hayli ilginçtir, Heyet Başkanının, Bilgehanla yapacağı nihai görüşmeden sonra Başbakanla bir defa daha temas etmesinin de ihtimal dahilinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Bütün bunlar, Para Fonu ile Hükümet arasında çok ciddi müzakerelerin yapıldığı izlenimini kuvvetlendirmektedir. Hükümete yakın çevrelerden sızan bilgiye göre, görüşmelerde Hükümet, bir devalüasyona yanaşmamaktadır. Bu konuda Hükümetin, devalüasyon yapmaya karşılık yüksek bir "ek kredi" istiyerek -ki Menderes, 1958 devalüasyonunda, liberasyon için kullanmak üzere 300 milyon doların üzerinde bir kredi almıştı- işi zorlaştırması ihtimali vardır. Bu, devalüasyon yapmak istemeyen bir hükümetin taktiği olarak değerlendirilebilir, Bunun yanında, Hükümetin, farklı turist dövizi uygulamak için Para Fonu ile mutabakat sağlamak istemesi de bir ihtimaldir. Bu da bir nevi para ayarlaması sayılabilir. Turist dövizi teşebbüsü pek yeni değildir, Bunu en çok isteyen, Turizm Bakanı Kürşattır, Bu teşebbüs, turist dövizlerine daha farklı kur uygulamak ve turistlerin bozduracağı her dolar için onlara resmi kurman daha yüksek lira ödemektir, Ancak buna Maliye Bakanlığı şiddetle karşı çıkmıştır. Hattâ bu yüzden, Maliye Bakanı Bilgehan ile Turizm Bakanı Kürşadın, Japon Elçiliğindeki bir toplantıda sert şekilde tartıştıkları bilinmektedir.

Maliye Bakanlığı
"Bu açık yaraya neşter vurulur mu?"

Bir amerikan şakası

Farklı kur politikasına allerjisi malûm olan Para Fonu eğer bu fikri kabul ederse, belki de bu etap böyle kapanacaktır. Ama su anda, herhangi bir alternatif üzerinde mutabakat sağlandığı sanılmamaktadır, Merkez Bankasındaki döviz rezervlerinin büyük ölçüde eridiği

ve Para Fonunun bu husustaki yardımlarının ve Konsorsiyoma vereceği raporun ne derece etkili silâhlar olduğu düşünülünce, Para Fonu ile Hükümet arasındaki görüşmelerin nasıl bir sonuca varacağının hesaplanması zorlaşmaktadır.

Maliye Bakam, devalüasyon yapılmıyacağını kesin şekilde söylemektedir. Ama meselâ, AP Grup Başkan vekili Aydın Yalçın, Struckun temasları için kendisi ile konuşan AKİS'çinin "Siz devalüasyona taraftar mısınız?" sorusuna şu cevabı vermiştir:

"— Devalüasyon, gerekirse yapılır. Şartlar tahakkuk etmişse yapılır."

Yalçın, "Şartlar tahakkuk etti mi?" sorusuna ise şu şaşırtıcı cevabı vermiştin

" —Etüd etmedim!"

Aydın Yalçın iktisat profesörüdür, İktidar Grupunun Başkan vekilidir ve devalüasyon epeydir Türkiyede tartışılmaktadır. Yalçının ahbabı Chenery, bu konuda. Yalçının eşi Nilüfer Yalçına demeç vermiştir ve fakat Aydın Yalçın bu konuyu -maalesef- etüd etmemiştir!.. Bu, herhalde bir espri olsa gerektir.

A.P.'li milletvekilleri Mecliste
Bu ne perhiz, bu ne..

Meclis

Fikir ve zikir

Komünistler türkün kökünü kurutmak için hainane emeller peşindedirler. Her görüldükleri yerde ezilmelidirler. Dine, aileye, her türlü manevi değerlere ve mülkiyete düşman olan komünistlerle en ufak münasebet, milliyetçiliğimizle ve dinimizle bağdaşamaz. Ortanın Solu, Moskova yoludur. İsmet Paşa, Türkiyeyi komünistlerin kucağına atmak istiyor. Podgorninin karısının elini öpmesi, bunun en büyük delilidir. Ruslarla, komünistlerle dostluk ne demek? Komünistten dost olur mu? Ne demek, komünistlerle kültür anlaşması, ticaret anlaşması? Uygulamıyacağız efendim! Ruslara rafineri kurdurtmak için anlaşma imzalanmış. Komünistlere rafineri de kurdurtmıyacağız!

Bu cümlelerin bir mizah mecmuasından aktarıldığı sanılmamalıdır. 1965 milletvekili ve 1966 senato seçim kampanyalarını biraz olsun hatırlayanlar, bu cümlelerin dövizler, pankartlar, demeçler ve fısıltılar halinde bir parti tarafından, Adalet Partisi tarafından yurdun dört yanında nasıl işlendiğini bileceklerdir. Şimdiyse takvim 1967 Haziranım göstermektedir ve durum şudur:

Romanya, Komünist Bloka dahil bir ülkedir. Bunu, AP'liler dahil, herkes bilir. Hele AP milletvekilleri, ihtisasları ve allerjileri dolayısiyle, bunu çok iyi bilirler.

Geçenlerde, Aydın milletvekili Reşat Özarda, Meclis Başkanlığına, yazılı olarak cevaplandırılması isteğiyle bir soru önergesi verdi ve bizdeki, parlâmentolararası dostluk gruplarının sayısını, isimlerini ve üyelerinin kimler olduğunu öğrenmek istedi. Meclis Başkanlığı, bu haftanın başında, Özardaya yazdı olarak cevap verdi. Bu cevap, hangi milletvekillerinin hangi ülkelerle dostluk kurmak istedikleri hakkında fikir veren bir belge niteliğindeydi ve birşey dikkati çekiyordu: Bütün hür dünya ülkeleriyle dostluk grupları teşkil olunmuş, fakat komünist ülkelerle kurulmamıştı. Romanya müstesna... Türk parlamenterleri, sadece Romanya ile dostluk grupu kurmağa teşebbüs etmişlerdi. Meclis Başkanlığının Reşat Özardaya verdiği dostluk grupu müteşebbis heyet listesindeki isimler şunlardı:

Başkan Seyfi Kurtbek (AP), Başkan vekili Ertuğrul Akça (AP), Genel Sekreter Cevat Önder (AP), Muhasip Sedat Akay (AP), Veznedar Kâzım Coşkun (AP), üye Nuri Eroğan (AP), Ziya Termen (AP), Ahmet Mustafaoğlu (AP), Faik Kırbaşlı (AP), Hüseyin Avni Akını (CHP), Hüseyin Balan (BP), İbrahim Sıtkı Hatipoğlu (CHP), Celâl Sungur (CHP).

Türk Parlâmentosunda, bir komünist ülke ile dostluk kurmak isteyen tek dostluk grupu heyetinin 13 üyesinden 9'u AP'li, geri kalan 4'ü de diğer partilerdendi.

Bu da göstermektedir ki, Türkiyeye, AP kadar, fikri ile zikri birbirini tutan bir parti daha gelmemiştir!

Propaganda

Kim yapa, kim övüne!

Güneşten kızarmış iri ve çıplak başım bu defa da gerdanının üstüne yıkan Başbakan Süleyman Demirci, konuşmasına şöyle devam etti:

"— Muhterem vatandaşım! Ben diyorum ki, 1967'den 1972 yılma kadar 1.5 milyon vatandaşıma sanayide iş bulacağım. Bu kadar insana yeniden iş imkânı yaratıyorum. Niçin? Medeni insan, ihtiyaçları olan insandır. Dedikodu ve yalanla bunlar olmaaz!."

Biraz sonra ise, konuşmanın yapılmış olduğu alan derinden gelen patlamalarla sarsılıyordu. Oynamakta oldukları "körebe" oyununu birden bırakan çocuklar, birer köşeye sinmiş, parmaklarıyla kulaklarını kapatarak, patlamaların bitmesini bekliyorlardı. Süleyman Demirelin yüzü ise terden ıpıslaktı.

Olay, haftanın başındaki Pazar günü, Eskişehir yakınlarındaki Gökçekaya mevkiinde geçti. Başbakan Demirel o gün, orada, Gökçekaya Baraj ve Hidroelektrik Santralının temelini atmak için bulunuyordu. Eşine ancak "Devr-i sâbık"ta rastlanan bir gösteriş ve çok kalabalık bir otomobil konvoyuyla tören yerine gelmişti. Eğer yoluna çıkan bazı, köylüler kendisinden iç, ekmek ve su istemeselerdi, Demirelin keyfi o sabah pek iyi olacaktı. Fakat yol boyunca ve mola verilen yerlerde halk, karşısına çıkıp da kendisinden' isteklerde bulundukça, alnında ter taneleri beliriyor ve sıkıntıyla çevresine bakmıyordu. Halbuki, "medenî insan ihtiyaçları olan insandır" beylik sözünü kendisi kullanmamış mıydı?

Bazı DSİ memurlarıyla davetlilerin "maaile" katıldıkları tören gerçekten bir âlemdi. Demirel, Sivrihisarda çıkarıldığı korkuluksuz balkonda konuşamadığı için olacak, baraj mahallinin düzlüğünde içini iyice döktü, "güneş"li, "demokrasi"ii bir konuşma yaptı. "Kurlu ufuklar", "mâmur Türkiye" gibi klişeler dilinden hiç deşmedi. Halbuki çoklarının da bildiği gibi, Gökçekaya santrali AP İktidarının eseri değildi. Bu konudaki çalışmalar, tâ 1962 - 1963 yıllarında, CHP iktidarı zamanında başlamıştı. O günlerde, Sakarya nehri üzerinde, Gökçekaya mevkiinde bir baraj ve santral kurulması için karar alınmış, daha önce başlamış incelemelerin ışığında projeler hazırlatılmış, inşaat bölgesinin yolları yapılmıştı. Şantiye binalarının da hazırlanmasından sonra geriye baraj gövdesine başlamak kalıyordu. İşte Başbakan Demirelin o Pazar günü orada bulunmasının sebebi hikmeti buydu.

"Beyfendi"nin hiddeti

CHP iktidarı, baraj ve santral için gerekli dış finansmanı da bulmuş ve anlaşmaları imzalamıştı. Sonradan 251 milyon liraya bir italyan firmasına ihale edilen, 262 MW elektrik Üretecek baraj ve santralın yapımı için gerekli paranın büyük kısmı AID'den sağlanmıştı. Yani, AP iktidara geldiğinde projeler de, para da hazırdı, hattâ temel atma hazırlıkları da yapılmıştı.

Gerek Demirel ve gerekse diğer konuşmacılar, tabii tören sırasında bundan hiç bahsetmediler. Aynı becerikliliği, Keban barajının temelini ikinci defa atarken de, başka vesilelerle de göstermişlerdi. Bu yüzdendir ki, "iş yapıyoruz" diye milletin karşısına çıktıkları zaman, durumu yakından bilenler kıs kıs gülüyorlardı. Çünkü AP İktidarı hem Kendini, hem de halkı avutuyordu. Ama, böyle de olsa, madem' ki bu yola gidilmişti, sonuna kadar gidilmeli ve her çareye başvurulmalıydı. Nitekim Pazar günü de öyle oldu. Ankaradan taşman yabancı Büyük Elçiler bir yana, resmî taşıtlarla götürülen yüzlerce insan Gökçekayada tam bir piknik havası içinde saatler geçirdiler. Özellikle Ankaradan götürülen bazı kadın ve çocuklar, törenin tadım en çok çıkaran kimseler oldular. Devlet parasıyla hazırlanmış kumanyalar bu piknikçiler tarafından kapışıldığından, pek çok davetli aç kaldı.

Bu arada olanlar, iki genç gazeteciye oldu. Töreni izlemekle görevli TRT ve AA'nın muhabirleri, Demirelin Eskişehir Cer Atölyesinde yapmış olduğu konuşmayı Ankaraya geçmedikleri için hem bizzat Demirelden, hem de yakın çevresinden, bu arada Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakam Refet Sezginden zılgıt yediler.

Aslında her iki muhabirin de suçu yoktu. Suç, böyle bir konuşmanın halkoyuna nasıl duyurulacağını bilmeyenlerdeydi. Zira, teamüle göre, konuşmacının yayınlanmasını istediği sözleri önceden teksir edilir, gazetecilere dağıtılırdı.

Bu durum karşısında, gazetecilere, ellerindeki notlara göre haberlerini gazetelerine ulaştırmak düşüyordu. Nitekim, diğer gazeteciler gibi TRT ve AA muhabirleri de o gün aynı şeyi yaptılar. Eskişehire gelir gelmez telefona koşarak, haberi zamanında yetiştirmek İçin merkezle temas sağlamağa çalıştılar. Ne var ki aynı anlarda Demirel ve beraberindekiler Eskişehir Cer Atölyesini ziyaret ediyor ve Demirel burada kendince ve yakın çevresince "çok önemli" görülen bir konuşma yapıyordu. Gazeteciler, bu durumdan habersiz oldukları için, bu "çok önemli" konuşmayı atladılar. Bunu bir türlü affedemeyen Demirel, her iki AA muhabirini de derhal buldurttu ve kendilerine muhabirliğin ne

Demirel propaganda yapıyor
"Atma Recep, din kardeşiyiz!"

olduğunu bir güzelce öğretti. Ne demekti efendim, hem devletin bir memuru olsunlar, hem de koskoca Başbakanı adım adım izleyip, konuşmalarını kelime kelime yazıp, Radyoya ve AA'ya vermesinlerdi!

Renkli simalar

Aynı günün akşamı radyolar, yapılan töreni ballandırarak verdiler. AA da tabiî, bültenlerinde aynı şeyi yaptı.

Demirel o gün, fırsat ve yolu düşmüşken bazı yarım bina ve tesisler için de yeniden temeller atarken, bütün bunları hayli renklendiren bir başka tören de Eski şehirde icra ediliyordu. Et ve Balık Kurumunun Eskişehirdeki bir soğuk hava deposu inşaatı vesilesiyle, Kurumun Genel Müdürü Enver Batumlu da orada bir konuşma yaptı ve bol bol tebeslüm topladı. Zira Genel Müdür Enver Batumlu, eski politika günlerini hatırlamış olacak ki, yaptığı konuşma, en az bir Bakan konuşması kadar ateşliydi. Ayrıca, konuşmasını çok trajik jestlerle süsleyen Batumlu, o gün, yol boyunca, törene katılanlar arasında yeni bir sohbet konusu oldu.

Törendeki renkli simalardan birisi de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Refet Sezgindi. Sezgin; "hiç yeri ve zamanı değilken, burada yaptığı konuşmada -nedense- Ortanın Soluna ve CHP'ye hücum etmek gereğini duydu. Anlaşılan, onun da kulağına birşeyler üflenmişti.

Partiler

İzale-i şüyu mu?

Ankara 13. Asliye Hukuk Mahkemesine hitaben yazılmış 16 Haziran 1967 tarihli dilekçede şöyle deniliyordu : "...Bu meyanda eski genel başkanın partiye kayıtlı üye olmadığı anlaşıldığından düşürülmüş, partiden ilişiği kesilmiştir. Keza genel sekreter de düşürülmüş, vazifeden men kararı ile birlikte yüksek haysiyet divanına sevkedilmiştir."

Bu satırların hemen altında ise yeni seçimlerin yapıldığı bildiriliyor ve parti binasının, demirbaşların, evrak ve defterlerin yeni yöneticilere teslimi için "gereğinin yapılmalı'' isteniyordu.

Bu garip olaylar, dilekçenin tarihinden de anlaşılacağı gibi, önceki hafta içinde cereyan etti ve türk siyasi tarihinde ilk olarak, bir parti içinde bu tip bir iktidar darbesi yapıldı. Hukukçuları hayli şaşırtan, iki Genel Başkan, iki Genel Sekreter, iki Genel Merkez tarafından yönetilen bu acayip parti, Birlik Partisinden başkası değildi.,

Bu son olaylar, partinin kurucularından, eski Genel Sekreter avukat Cemal Özbeyin, bundan bir süre önce partiden geçici olarak ihraç edilmesiyle patlak verdi. İhraç kararına itiraz eden Özbey, halen partinin Genel Başkanı bulunan Hüseyin Salan ile parti yöneticilerinin usulsüz seçilmiş oldukları ve çoğunun partiye tiye bile olmadıkları iddiasıyla mahkemeye başvurdu, durumun tesbitini ve ihtiyatî tedbir kararı alınmasını istedi. Müracaat mahkeme tarafından dikkate alındı. Bir yargıç, Özbeyi de beraberine alarak, BP'nin Bayındır Sokaktaki Genel Merkezine gitti, defterler ve üye kayıt fişleri incelendi, bir kısmı delil olarak alıkonuldu.

Cemal Özbey
Parti kapattırma uzmanı

Darbeyi tamamlamak gerekiyordu. Bu yüzden, ertesi gün, partinin ilk kurucuları ile hemen bir toplantı yapıldı. Özbeyin yazıhanesinde yapılan bu toplantıda Balan muhalifleri, durumu bir kere daha gözden geçirdiler ve mahkemenin nasıl olsa kendilerine hak vereceği ihancıyla hemen oracıkta yeni Genel Başkan ve Genel Sekreter ile partinin diğer organlarını seçtiler. Partinin ilk Genel Başkanı Hasan Tahsin Berkman, tekrar Genel Başkanlığa getirildi. Saadettin Süataç adında bir emekli albay da Genel Sekreterliğe seçildi. Özbey ise, hareketi yanlış anlaşılmasın diye hiçbir görev almadı.

Tencere ve kapak

Durum, Emek İşhanındaki ikinci Genel Merkez tarafından derhal, bütün teşkilâta duyuruldu. Ayrıca, partinin parasının bulunduğu bankalara haber verilerek, Hüseyin Balanın Genel Başkanlık yaptığı ekipten kimseye para verilmemesi istendi. Postahane ilgililerine, partiye gelen resmî evrak ve yazıların yeni adrese getirilmesi bildirildi. Bu arada Çankaya Kaymakamlığına da başvurularak, "fuzulî şagil" oldukları iddia edilen Hüseyin Balan ve arkadaşlarının partiye sokulmaması. istendi.

BP Genel Başkanı ve Ankara milletvekili Hüseyin Balan ise, olup bitenlerden hayli şaşırmışa benziyor ve yeni bir mücadeleye biç de niyetli görünmüyordu. Balana göre, Özbeyin yapmış olduğu işler hukuk kurallarına aykırıydı. Bu sebeple, hakkında hem ceza, hem hukuk dâvası açılmıştı. Hukuk dâvası için verilen dilekçede Cemal Özbeyden 5 milyon lira tazminat istenmekteydi.

BP'nin darbecileri ise, Cemal Özbeyin yazıhanesini karargâh edinmiş, harıl harıl çalışmaktadırlar. Bunların amacı, en kısa zamanda Genel Kongreyi toplamak ve iktidarı kesin şekilde ele geçirmektir. Bu arada bazı transfer gayretleri de vardır. Meselâ, bir süre önce, CHP'den istifa eden Kasım Gülek, önümüzdeki günlerde bu partinin Genel Başkanlığına getirilirse, şaşmamak gerekir. Özbey ve arkadaşlarının iddiasına göre, Gülekle bu konuda anlaşmaya varılmıştır.

Batı - Doğu

Johnson kündesi

Birleşik Amerikanın her tarafında pek bol görülebilen orta yaşlı, topluca, fakat hâlâ gençlik iddiasındaki ev kadınlarından biri olan Bayan Thomas Robinson, ellerini kalçasına dayamış, iki katlı evinin mutfağında bar bar bağırıyordu. Evet, Glassboro Kolejinin müdürü olan kocasının ricası üzerine evine bir havalandırma aracı konulmasına, oturma odasındaki ufak yemek masasının götürülüp, yerine kocaman bir konferans masası getirilmesine, sokak kapısının iki saat içinde 'yüzlerce defa açılıp, evin her tarafının kirli ayaklar tarafından çiğnenmesine sesini çıkarmamıştı ama, doğrusu artık bu kadarı da fazlaydı. Evine gelecekler değil Johnson ile Kosslgin, Tanrı bile olsa, hiç kimsenin, mutfağına girmesine izin veremezdi.

Bayan Robinson, New York'la Washington arasında ve tam yarı yolda bulunan 11 bin nüfuslu Glassboro kasabasının tam göbeğindeki evinin mutfağında böyle bağırırken, bir gün önce ölen Belediye Başkanı Bovve'un görevini yüklenmek zorunda kalan John Wilson'un karısı da, başına gelenlere gülmek mi ağlamak mı gerektiğini şaşıran kocasına "Elbisem yok" diye feryat ediyordu. Oysa John Wilson'a göre, asıl feryat etmesi gereken biri varsa o da kendisiydi. Şimdiye kadar domates ve elma yetiştirmekten başka birşey düşünmemiş olan Wilson, şimdi, Belediye Başkanının hiç de zamanlı düşmeyen ölümüyle birlikte, kasabasında, Sovyet Başbakanı Kossigin ile Başkan Johnson'u ağırlamak zorunda kalıyordu!

Kasabanın polis müdürü Everett Watson daha da ileri gidiyor, önüne gelene sövüp sayıyordu. Onun derdi, ne evini bir gün içinde apartopar Washington'dan gelen yüzlerce adama açmak zorunda kalan Bayan Robinson'un, ne de domates ye elma yetiştirmekten başka birşey düşünmezken birdenbire protokole karışan Wilson'unkine benziyordu. Bay Watson, -"Allah belâsını versin!"-, elindeki "üçbuçuk polis"le şimdi, dünyanın en önemli iki liderini, kasabadaki bini aşkın züppe kolej öğrencisinden korumak durumunda kalıyordu. Tabiî, bu arada bir deli çıkıp ortalığı karıştırmak isterse, başının tam derde girdiğinin resmiydi. Fakat, bereket versin ki, biraz sonra kendisine Washington'dan telefon eden bîr görevli, gerekli tedbirlerin başkentten gelecek "goril"ler tarafından alınacağını söyledi de, Bay Watson biraz rahatladı. Fakat gene de, adamcağızın o gece gözüne uyku girmedi.

Kossigin — Johnson
Zıt kardeşler

Gene buluşalım

Bununla beraber, Glassboro'lular, iki lidere, heryerde kolay kolay bulamayacakları bir mini etekli, bigodili -Cuma günleri bu bigodileri amerikan kadınlarının kafasından çıkarabilecek hiçbir kuvvet yoktur- bir karşılama töreni yaptılar. Hele Cuma günü yapılan birinci toplantıda' bütün sorunlar gözden geçirilemeyip, Pazar günü ikinci bir toplantı daha yapmak gereği duyulunca, iki lidere sevgi gösterisi yapanların sayısı o dolaylardan gelen 40 bin kişi ile daha da kabarmış ve Glassboro, uzun süre unutulmayacak tarihî bir gün yaşadı.

Fakat şurası kesinlikle söylenebilir ki, Glassboro toplantısının, ta rihe, soğuk savaşı azaltan mı, yoksa şiddetlendiren bir toplantı diye mi geçeceği henüz belli değildir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Ortadoğu sorunuyla ilgili olarak yapılan görüşmelere katılmak üzere Birleşik Amerikaya giden Başbakan Kossigin, hiç şüphesiz, daha Moskovadan ayrılmadan önce Başkan Johnson'la bir görüşme yapmayı düşünüyordu. Ve gene hiç şüphe yok ki, bu görüşme için kafasında düşündüğü en önemli sorun da, Ortadoğu değil, Vietnamdı. Gerçekten, sovyet devlet adamına göre, Birleşik Amerika Sovyetler Birliğinin Ortadoğu savaşı sırasında -arapları kızdırmak pahasına da olsa- izlediği dikkatli politikayı takdir etmeli ve buna karşılık, kendisi de, Vietnamda Sovyetler Birliğini güç durumlardan kurtaracak bir politika izlemeye başlamalıydı. Fakat Atlantiğin ötesinden gelen haberlerden anlaşıldığına göre, Başkan Johnson, Vietnam sorunu ile Ortadoğu sorununu birbirine bağlamaktan dikkatle kaçınmıştır. Başkan Johnson, kendi sözlerine balo lırsa, Kossigine, Vietnamda barış hamlesinin karşı taraftan gelmesini beklediğini belirtmiş, ayrıca, üçüncü bir devlet kendiliğinden işe karışmadıkça savaşı» genişletmeyeceği yolunda teminat vermiştir. Oysa Kossigin, eğer Hanoiyi barışa zorlayabilecek güçte olsa, zaten şimdiye kadar çoktan bunu yapardı. Johnson'un söyledikleri, bu bakımdan,

Kossiginin Vietnam üzerinde istediği taviz olmaktan çok uzaktır.

Ortadoğu konuşuna gelince; yaptıkları görüşmeler sırasında gerek Johnson ve gerekse Kossingin, İsrail devletinin Ortadoğuda yaşama hakkını kabul etmişlerdir. Zaten şimdiye kadar da bu konuda aralarında bir görüş ayrılığı yoktu. Sovyetler Birliği, İsrail karşısında devamlı olarak arapları desteklemiş olmakla beraber, hiçbir zaman İsrailin varlığına karşı durum almış değildi. Fakat son yıllarda arapları ürkütmemek için, İsrailin varlığıyla ilgili bir beyanda bulunrnaktan da dikkatle kaçmıyordu. Şimdi bu görüşü açıkça söylemekle, ötedenberi kabul ettiği bir gerçeği tekrarlamaktan çok, arapları bu konuda gerçekçiliğe davet ediyor olsa gerektir. Nitekim, İsrail karşısında uğranılan yenilginin büyüklüğüne rağmen, şimdi Mısır basını da İsrail gerçeğini kabul etmek gereği üzerinde durmaya başlamıştır.

Abalının sırtına

Johnson'la İsrailin varlığı konusunda anlaşmakla birlikte, Kossiginin görüşmelerden sonra da Birleşmiş Milletlerdeki eski tutumundan, yani İsraili saldırgan ilân ettirip 1949 sınırlarına çekilmesini istemekten vazgeçmediği anlaşılıyor. Fakat şu satırların yazıldığı sıralarda yeniden çalışmalarına başlayan Genel Kurulda yapılan görüşmelere bakılınca, bunun sanıldığı kadar kolay olmadığı görülmektedir. Çünkü, Sovyetler Birliğinin hâlâ Birleşik Amerika ile bir silâhlı çatışmayı göze alamıyacak durumda olduğu hem Ortadoğu savaşı sırasında, hem de Glassboro görüşmelerinde bir kere daha anlaşıldıktan sonra; Birleşmiş Milletlerde üçte iki çoğunluk sağlamak büsbütün güç bîr problem durumuna gelmiştir.

Bununla birlikte, Ortadoğu sorununa bugün için Birleşmiş Milletler dışında bir çözüm yolu bulmak da kolay görünmüyor. Arap. ülkeleri, İsrailin o kadar istediği ikili görüşmelere yanaşacağa benzememektedirler. Buna karşılık İsrail de, hâlâ, Birleşmiş Milletlerin dikte edeceği bir çözümü kabul etmiyeceğini söyleyip durmaktadır. Fakat önümüzdeki günlerde sovyet tutumunda İsrailin suçlanması konusunda bir gerileme olur ve savaştan önceki duruma dönüş gibi bir ortalama yol üzerinde sovyet . amerikan anlaşması sağlanabilirse, İsrailin bu itirazlarının giderilmesini beklemek, Amerikanın Telâviv üzerindeki nüfuzunu bilenler için fazla iyimserlik sayılmayacaktır.

GEÇEN HAFTA DÜNYADA

YUNANİSTAN — 21 Nisan darbesiyle Atinada yönetime el koyan General Patakos ve arkadaşları, hergün gittikçe artan bir hızla, Yunanistanı faşizme doğru sürüklemektedirler. Gerçekten, bir yandan, geçen haftalar içinde kurulan, yeni anayasayı hazırlama komisyonu göstermelik çalışmalarına ağır-aksak devam edip dururken» öteyandan Yunanistanın askeri yöneticileri de faşizmden başka hiçbir düzenle bağdaşamıyacak davranışlarda bulunmaktadırlar. Bilindiği gibi, General Patakos ve arkadaşları. İktidarı ele geçirdikten sonra parlâmentoyu ve seçimle işbaşına gelen bütün kurulları dağıtmışlar; binlerce politikacı ve aydını tutuklayıp Yaros adasına sürgüne göndermişler; basına sansür koyarak, kendilerine alkış tutmayan gazeteleri kapanmaya zorlamışlar; sendika ve çeşitli kuruluşların yöneticilerini görevlerinden uzaklaştırıp, bunlara istedikleri biçimi vermişler; siyasal partilerin bir kısmını kapatıp bir kısmını çalışmaktan alakoymuşlar ve nihayet, yönetim örgütünde kendi istedikleri gibi bir "temizlik" yapmaya kalkışmışlardır. İşte, sanki bütün bunlar yetmiyormuş gibi, askeri yönetim, geçen hafta Resmî Gazetede yayınladığı bir kararname ile Üniversiteye de el atmış; "davranışları mevcut düzene ve yunan, ulusal ideallerine aykırı" görülecek üniversite hocalarının önce altı ay, sonra da süresiz olarak işbaşından uzaklaştırılacaklarını bildirmiştir. Öteyandan, askerî yöneticiler, özellikle İçişleri Bakanı General Patakos ile Başbakanlık Müsteşar'ı Albay Papadopulos arasında anlaşmazlıkların çıktığı yolundaki haberler, bu iki subayın birlikte yaptıkları bütün yalanlamalara rağmen, Atina sokaklarında hergün biraz daha yüksek sesle konuşulmaktadır.

ADEN __ Geçtiğimiz hafta bütün dünyanın gözleri Ortadoğu buhranının, özellikle Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda bu konuda yapılan görüşmelerle Kossigin - Johnson buluşmaları üzerine çevrildiği bir sırada, Arap yarımadasının en güney ucundaki Adende de yeniden silâhlar patlamaya başladı. Yirmiden fazla insanın ölümüne yol açan bu yeni çatışmanın görünürdeki nedenli şimdiye kadar Federasyon yöneticilerine bağlı olduğu sanılan Güney Arabistan Federasyonu ordusuna mensup bazı birliklerin beklenilmedik ayaklanmasıdır. Bu ayaklanmanın altında da, son beş-altı yıldır Adende çıkan her karışıklığın altında olduğu gibi, Adenli milliyetçilerin, 1968 yılının ilk aylarında, gelecek bağımsızlık yönetiminde kesin söz sahibi olmak için yaptıkları çalışmalar yatmaktadır. Bilindiği gibi, buradan çekildikten sonra da Güney Arabistandaki nüfuzunu korumak isteyen İngiltere, şimdiye kadar, 1940 yılında kurup kendine bağlı şeyhlerin deneti altına koyduğu Güney Arabistan Federasyonunda Adenli milliyetçilerin söz sahibi olmalarını endişe ile karşılıyordu. Gerçi şimdi, yaptığı yanlışı anlamış, Adenli milliyetçilerin desteği olmadan burada devamlı bir düzen kurulamıyacağının farkına varmıştır ama, işler bir kere silâha döküldükten ve Adende Nasır tarafından desteklenen milliyetçilerle Faysal tarafından desteklenen Federasyoncular arasındaki köprüler atıldıktan sonra, bütün belirtiler ettik Londranın barışçı bir çözüm için çok geç kaldığını göstermektedir.

BUNLAR DA OLDU

K İ T A P L A R

BALIKESİR VE ALAŞEHİR KONGRELERİ VE HACIM MUHİTTİN ÇARIKLININ KUVAYİ MİLLİYE HATIRALARI (1919 1920)

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi 1967, 278 sayfa 20 lira

Hacim Muhittin Çarıklı,.. Kimdir, Hacim Muhittin Çarıklı? Bırakın rastgele bir aydını, yakın tarihimizle ilgili olanlara sorun, kaç kişi, bu adın sahihini doğru dürüst hatırlayabilir, kim olduğunu, neler yaptığını ana hatlarıyla söyleyebilir,?

Onun için, söze Hacim Muhittin Çarıklıyı tanıtmakla başlamak, galiba, en doğrusu olacaktır. Hacim Muhittin Çarıklı, son Osmanlı Meclis-i Mebusanından 1950 yılına Kadar aralıksız milletvekilliği yapmış bir zattır. Mülkiye mezunudur. Kaymakamlıklar ve valiliklerden sonra, Birinci TBMM üyesi sıfatıyla bir likte Bursa Valiliği de yapmış, daha sonra ise İstiklâl Mahkemeleri Başkanlığında bulunmuştur, 1965 yılı sonunda dünyaya gözlerini yuman Hacim Muhittin Çarıklı, Kurtuluş Savaşının özellikle Batı cephesinde önemli işler yapmış, ilk Kuvayi, Milliye teşkilâtının kurulmasına önayak olmuş bir zattır,

Öyle sanıyoruz ki, şu kısa biyografik bilgi dahi, Hacim Muhittin Çarıklı hakkında ilgi uyandırmaya yetecektir, Hacim Muhittin Çarıklının daha da ilgi çekici yönü, Kurtuluş Savaşının o zor günlerinde, kısa kısa da olsa, günlük notlarla izlenimlerini kaydetmiş olması ve hu izlenimlerini belgelerle de desteklemesidir,

Sağlığında Genel Kurmay Başkanlığının yaptığı iki başvurmaya karşılık hatıralarını vermeyen ve "ilgili şahıslar hayatta iken tarih yazılmayacağı" kanısında bulunan- Hacim Muhittin, "Zamanı gelince bütün bunlar tarihe maledileeektir" demiştir, Gerçekten de, vasiyeti üzerine, hayata gözlerini kapamağından sonra Hacim Muhittinin çocuklan bu hatıraları ve bunlara bağlı belgeleri Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsüne vermişlerdir. İşte, burada sözünü ettiğimiz kitap, bu hatıraların sadece bir belirli bölümünü, 1919-1920 bölümünü ye Balıkesir ile Alaşehir kongrelerinin toplantı tanıklarını biraraya getiren bir kitaptır.

İki büyük bölüm halindeki kitapta 99 sayfalık ilk bölüm, "Dersaadet, 16 Mayıs 1919" kaydıyla başlamakta; "28 Eylül 36", yani 1920 tarihinde son bulmaktadır. Bu çok ilginç günlük notlardan başlangıçtaki ile sonuncusunu buraya örnek olarak aktarmak yararlı olacaktır.

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları arasında yayınlanan ve niye tamamının yayınlanmadığı sorusunu akla getiren kaptaki 99 sayfalık notların ilki şöyledir:

"Dersaadet, 16 Mayıs 1919: Bugünkü gazeteler Paris konferansının kararına tevfikan İzmirin Yunan askeri tarafından işgalini yakıyor. Hükümetini gazetelere verdiği tebliği resmî nihayetteki nottadır.

Felâket devreleri... (Veyl mağlûba!)

Bugün yine belim ağrımaya başladı."

İki gün sonraki notunda ise Haçtın Muhittin bey şöyle yazmaktadır:

"Dersaadet 18 Mayıs; Aklim üzeri eve gelirken Edremitli Nuri beyin şeriki ',,,,' beye tesadüf ettim.

O da biraz tafsilât öğrenmiş, fakat feci! Felâketli günler ve saatler: Aman yârabbi, bugünleri de görecek miydik?

Acaba Manisadaki ailem ne halde?"

Hacim Muhittin beyin bu kitaptaki notlarının sonuncusu da şöyle:

"28 Eylül 36: 15.6.36 dan 28.9.39 'a kadar geçen üç aylık zaman hayli buhranlı geçti. Ve nasılsa hatıratımı yazamadım! Bu kısmı ayrıca yazmağa çalışacağım, hiç olmaz ise muhtasaran,.."

Elbette ki, Hacim Muhittin beyin tüm yazdıkları böylesine kısa satır başları halinde değildir. Arada, çok daha teferruatlı ve yakın tarihimizin karanlıklar içinde kalmış pek çok noktasına ışık tutan notlar da yardır. Üstelik, notlar öylesine **akıcı,** bir üslûpla ve öylesine sivri noktalar belirtilerek tutulmuştur ki, bir kere okunmaya başlandı mı, sonunkadar aralıksız okunmaktadır.

Kitabın bu notlardan da yararlı olan ikinci kısmı ise belgelere ayrılmıştır. Zamanında yayınlanmış bildirileri, yapılan yazışmaları, hatta bunların zarflarını, tesellüm makbuzlarını bile büyük bir itina ile saklamış ve tarihe intikal ettirmiş olan Hacim Muhittin Çarıklının adına çıkırılan kitabın ikinci bölümünde yer alan yüzlerce belge arasinde Birinci Balıkesir Kongresi kararları, Alaşehir Kongresi yanıtları, Alaşehir Millî Kongresi Mukarreratı ve Kongre kararı ile yazılan mektuplar, Alaşehir Kongresinde kabul edilen Teşkilât Kadrosu Menzil Müfettişliği Talimatı, Heyeti Merkeziye Talimatnamesi, Meclisi Mebusan seçimleri hakkında redd-i ilhak heyetlerine tamim, Mudanyadaki İngiliz Amiraline verilen ikinci Protestoname, Gemlikteki İngiliz Amiralinin Bursa Valiliğine verdiği nota, Eskişehirde kendisi ile buluşması hakkında Mustafa Kemal Paşanın Hacim Beye telgrafı, vs...

Kitabın tümü hakkında kısaca söylenecek söz şudur: Hacim Muhittin Çarıklının Kuvayi Milliye Hatıraları ile Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri hakkındaki belgeleri yayınlayan Türk İnkılâp Enstitüsü önemli bir görev yapmıştır, Ama bu görev yetersizdir, noksandır, Hacim Muhittin Beyin tüm hatıralarını, açıklayıcı notlarla birlikte yayınlamak ve kamuoyunun bilgisine sunmak gerekir, Hacim Muhittin Bey, Kurtuluş Savaşımızın binlerce kahramanından biri olarak, kendi üzerine düşen görevi en mükemmel şekilde yapmıştır. Çocukları ise, o**nun kendilerine bıraktığı emaneti** ilgililere ulaştırmışlardır. İlgililerin de bu emaneti gün ışığına çıkarması bir görevdir.

İlhami SOYSAL

TİYATRO

Ankara

"My Fair Lady" döndü

Devlet Tiyatrosunun, mevsim sonunda çıkardığı "My Fair Lady" müzikali, Ankarada üç defa oynandıktan sonra, turne halinde İstanbula götürülmüş ve 6 - 16 Haziran tarihleri arasında, Şan Sinemasında, İstanbul seyircisine oynanmıştı. Turne bittiği için sanatçılar, geçen hafta Ankaraya dönmüşlerdir.

İstanbul seyircisinin "My Fair Lady" temsillerine gösterdiği ilgi büyük olmuş ve temsillere ait biletler -temsiller 1500 kişilik bir salonda verildiği halde- tamamiyle satılmış, hattâ son temsilleri iskemleler üzerinde -ve ayakta- seyredenler olmuştur.

Devlet Tiyatrosunun İstanbuldaki on temsilden 179 bin 500 lira gişe geliri sağladığı öğrenilmiştir. Buralınla beraber, çok kalabalık -150'nin üstünde- bir sanatçı, müzisyen, koro ,bale, teknisyen ve idareci kadrosuyla İstanbula gitmiş olan Devlet Tiyatrosunun, bu rekor hâsılata rağmen, masraflarını tamamiyle karşılayamamış olduğu tahmin edilmektedir.

Kaça mal oldu?

"My Fair Lady" müzikalinin maliyeti üzerinde, bu müzikalin oynanmasına karşı olanlar tarafından çıkarıldığı sandan, mübalâğalı rakamların gazete ve dergi sütunlarına kadar yayıldığı görülmüştür. Bunlar arasında, eserin 2 milyon liraya malolduğunu ve Genel Müdür Cüneyt Gökçere, başrolü oynaması İçin, günde 65 bin lira tazminat ödenmekte olduğunu yazacak kadar aşırılığa düşenler olmuştur. Bu durum karşısında, Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü bir açıklama yapmayı ve gerçeği aydınlatmayı faydalı görmüştür. Bu açıklamaya göre, eserin dekor, kostüm ve aksesuvar masrafları olarak 82 bin 500 lira harcanmıştır. İlgililer, bu miktar harcamanın, genellikle, birçok opera ve operet temsili için yapılmakta olduğunu, hattâ bazı operalar için daha fazlasının bile harcandığını belirtmekte, meselâ yıllarca önce sahneye konulmuş olan "Kerem" operası için bunun iki misline yakın dekor ve kostüm masrafı yapılmış olduğunu, bunu da tabii karşılamak gerektiğini, özellikle yerli eserlerin sahneye konulmasında Devlet

Oyun: "My Fair Lady"; Müzikal komedi, 2 bölüm - 12 tablo.
Yazan: Alan Jay Lerner (G. B. Shaw'un "Pygmalion" adlı oyunundan).
Müzik: Frederick Loevve.
Tiyatro: Devlet Tiyatrosu topluluğu (İstanbul, Şan Sinemasında).
Sahneye koyan ve koregrafi: Todd Bolender.
Türkçesi: Sevgi Sanlı-Nevit Kodallı.
Dekor-Kostüm: Refik ve Hâle Eren.
Orkestra Şefi: Dieter Brux.
Konu: Bernard Shaw, eski bir yunan masalından yararlanarak işlediği "Pygmalion"da, fonetik profesörü Higgins'in, Londra halinden," berbat bir ingilizce konuşan Cockney'ler arasından alıp yetiştirdiği çiçekçi kız Eliza'nın, birkaç aylık bir çalışmadan sonra, nasıl kibar bir lady, bir düşes haline geldiğini gösteriyor. Bu, dil sevgisinin ve bir kadın yaratmanın hikâyesi, aynı zamanda ingiliz aristokrasisinin ince bir hicvidir.- Amerikalı Lerner, genellikle, Shaw'un esprisine bağlı kalmış, ama, müzikallerin kaçınılmaz "Hepp end"ine uyarak, vakayı biraz değiştirmekten ve, finalde, Higgins'le Eliza'yı, duygulu bir hava içinde, birleştirmekten kendim alamamıştır.
Oynayanlar: Ayten Gökçer (Eliza Doolittle), Gerald Starn (Ffeddy), Asuman Korad (Albay Pickering), Cüneyt Gökçer (Higgins), Muammer Esi (Harry), Tekin Akmansoy (Jamie), Şahap Akalın (Alfred P. Doolittle), Meliha Ars (Mrs. Pearce), Nermin Sarova (Mrs. Higgins) vs.
Beğendiğim: Todd Bolender'in, bu çapta bir müzikal için beş hafta gibi çok kısa bir süre içinde gerçekleştirdiği üstün seviyeli, güzel buluşlarla süslü, zarifliği içinde akıcı ve etkili rejisiyle koregrafisi. Refik Erenin bu rejiyi değerlendiren -ve esere havasını kazandıran- güzel dekorları. Bu dekorların, seyircinin gözü önünde, hızla değişmesini sağlıyan mükemmel sahne tekniği. Hâle Erenin zengin kostümleri. Ayten ve Cüneyt Gökçerin, baş rollerde, eserin kaderini belli eden -ve Aytenin bütün cevherini ortaya koyan- parlak başarılan. Şahap Akalının Baba Doolittle'de gerçekleştirdiği nefis kompozisyon. Asuman Korad ile Mermin Sarovanın ve Meliha Arsın Higgins - Eliza ikilisini destekleyen ölçülü, özenli oyunları. Muammer Esi ile Tekin Akmansoyun çizdikleri canlı, renkli ve sevimli tipler.
Beğenemediğim: Önemli bir şey yok.
Sonuç: Her bakımdan Batıdaki örnekleriyle kıyaslanabilecek gerçek bir başarı. Almanlarınkinden üstün, ingilizlerinkine yakın ve dünya prodüksiyonları arasında anılacak bir "My Fair Lady".

Naciye FEVZİ

"My Fair Lady" İstanbulda
Yılın müzikali

Tiyatrosunun hiçbir maddi fedakârlıktan çekinmediğini söylemektedirlir. Esasen bu harcamalar bir defa yapılmakta, meydana getirilen dekorlarla kostümler yıllarca kullanılmakta, eser de, oynandıkça, masraflarını amorti etmektedir,

"My Fair Lady"nin Ankarada verilmiş olan ilk üç temsili 13 bin 500 lira gelir sağlamıştır. Bu hesaba göre her temsilde 4500 lira gelir sağladığı anlaşılan "My Fair Lady" müzikali, önümüzdeki mevsim başından itibaren verilecek ilk yirmi temsilde dekor, kostüm ve aksesuvar masraflarını fazlasıyla çıkarmış otacaktır. Çeşitli sanat kurumlarından ve hariçten gündelikle angaje edilmiş olan Orkestra, Koro ve Bale masraftan ise günlük hasılatın yüzde 40'ını geçmemektedir.

En az 100 defa -kapalı gişe- oynanacağı tahmin edilen "My Fair Lady" müzikalinin, bütün masrafları çıktıktan sonra, Devlet Tiyatrosuna 200 bin liralık net gelir bırakacağı ümidedilmektedir.

Anadolu turnesi

Öte yandan, haber aldığımıza göre, Devlet Tiyatrosu yaz aylarında, bu seneki repertuvarına dahil oyunlardan bazılarıyla, bir iç Anadolu turnesi yapmıya hazırlanmaktadır.

Anadolu turnesine ne zaman başlanacağı, bu turneye hangi eserlerin götürüleceği -ve hangi sanatçıların katılacakları- henüz belli değildir. Geçen haftanın sonunda, sanatçıların kontratlarının yenilenmesi işleriyle meşgul olmak üzere toplanmış olan Yönetim Kurulunun bu konudaki kesin kararı henüz açıklanmamıştır.

Opera ve Tiyatro kanunları

Devlet Tiyatrosundan Opera ve Bale bölümlerinin ayrılması ve aynı bir Genel Müdürlük halinde çalışması konusunda evvelce Milli Eğitim Bakanlığı tarafından alınmış olan prensip kararına uygun olarak hazırlanmış olan Devlet Opera ve Balesi kuruluş kanunu tasarısı, ilgili komisyonlardan geçerek, Hükümetçe B.M.M. Umumi Heyetine sunulmuştur.

Geçen hafta Mecliste görüşülmesine bağlanmış olan bu tasarının yanısıra Devlet Tiyatrosunun sanat ve idare işlerine yeni bir şekil ve düzen veren tâdil kanunu görüşülecek, onu da yıllardanberi beklemekte olan -Sadrettin Çanga ve yüzden fazla arkadaşının teklif etmiş olduğu- "Bölge Tiyatroları" kanunu tasarısı izleyecektir.

Oyun : "Dolap Beygiri"; komedi, 3 perde.

Yazan : Selçuk Kaskan.

Tiyatro : Mücap Ofluoğlu topluluğu (Ankara Sanat Tiyatrosunda).

Sahneye koyan : Mücap Ofluoğlu

Konu : "Almanyadan Bir Yâr Gelir Bizlere" müzikali yazarının bu ilk oyunu -İstanbul Şehir Tiyatrosu, 1964- aile ve toplum hayatımızın bir devresine ışık tuttuğu için sık sık ele alınacaktır. Nitekim Mücap Ofluoğlu topluluğu da, üç yıl geçmeden, onu yeniden sahneye çıkarmıştır. "Dolap Beygiri", çağımızın hızla gelişen sosyal ve ekonomik şartları içinde kendi yerini ve düzenini hâlâ bulamamış bir sınıfın gerçeklerini yânsıtıyor. Ne "eski"yi sürdürebilen, ne de "yeni"ye ayak uydurabilen, ortahalli bir İstanbul ailesinin canlı tablosu. Büyükanne - emektar dadı, ana - baba ve çocukların birarada yaşadıkları bir eski İstanbul yalısında, üç kuşak, kendi değişik hayat görüşleriyle, karşıkarşıyadırlar. Ne var ki kader, çoğu türk ailelerinde olduğu gibi, bu üç kuşağın yükünü ,bir tek?: insana, zavallı babaya yüklemiştir. "Dolap"» döndüren -ve oyuna adım veren- odur. Yazar, bu acı gerçeği dram haline getirmeden işliyor ve hiciv payı koparttığı kahkahaların arkasında kalıyor.

Oynıyanlar : Mücap Ofluoğlu (Baba), Suzan Uztan (Büyükanne), Semra Savaş (Anne), Erhan Gökgücü (Oğul), Merih Dinçsoy (Kız), Baha Pir (Damat).

Beğendiğim : Baba rolünde Mücap Ofluoğlunun, eski sıcak ve tabii oyunuyla, rahatça çizdiği sevimli -ve çilekeş- baba tipi. Suzan Uztanın "Kaktüs Çiçeği"ndeki başarısını gölgede bırakan, tiklerine kadar iyi çalışılmış, Büyükanne kompozisyonu. Semra Savaşın Anne'de ölçülü ye inandırıcı oyunu. Genç rolleri oynıyan sanatçıların, "ensemble" halinde, oyuna kazandırdıkları renkli canlılık.

Beğenemediğim : Önemli birşey yok.

Sonuç : Ankara seyircisinden gördüğü olumlu ilgiden de anlaşılacağı gibi, gerçeklerimizi yansıtan, başarılı bir eser, başarılı bir oyun.

Lûtfi AY

Mücap Ofluoğlu topluluğunda "Dolap Beygiri'
Babaların çilesi

S P O R

Boks

Gereği düşünüldü

(Kapaktaki boksör)

İri yapılı, pürüzsüz, tertemiz yüzlü siyah adam, büyük bir sessizlik ve gurur içinde, olumlu veya olumsuz duygularını belli edecek en küçük bir harekette bulunmadan konuşan beyaz adamı dinliyordu. Beyaz adam ciddi ve ağırbaşlı görünüyor, hattâ bu görünüşüyle inşanda saygı uyandırıyordu ama, zaman zaman dudaklarında alaycı bir gülümsemenin belirdiği de gözden kaçmıyordu. Bu, insanlık ülküsünü giriş kapısında Hürriyet Heykeli ile sembolize eden bir ülkede, Birleşik Amerikada, saygıdeğer kişilerin siyah adamlara karşı sık sık takındıkları bir tavırdı ve bir siyah, dünya ağırsiklet boks şampiyonu da olsa, bu ülkede, bu alaycı gülümsemeyi kabul etmekle yükümlü idi.

Beyaz adam, işe önce, dünya ağırsıklet boks şampiyonu Muhammet Âli Clay'i övmekle başladı. Onun şampiyonluk hayatının böyle bir şekil alması, gerçekten, herkes için üzüntülü bir olaydı. Evet, Clay, 1960 olimpiyatlarında altın madalya kazandığı günden bu yana, zaferlerine daima bir yenisini eklemekten geri kalmamıştı. Gerçekten çok başarılı bir boks hayatım böylece sürdürürken, 1964'te "siyah müslümanlar" mezhebine girmişti.

Beyaz adam, sözlerinin bu kısmında bir soluk durdu. Salonda birden, fırtına öncesini andıran büyük bir sessizlik oldu.

Olay, geçtiğimiz hafta Çarşamba günü Teksasta, Houston İstinaf mahkemesinde, amerikan ordusunda görev almayı reddeden dünya ağırsıklet boks şampiyonu Muhammet AH Clay'in duruşmasında geçti. Jüri, iki günden daha kısa bir süre içinde tamamlanan duruşmadan sonra Clay'i suçlu bulduğunu bildirince o, soğukkanlılığını hiç kaybetmedi, ceza tâyininden önce açılması usûlden olan soruşturmaya gidilmeden kesin kararın verilmesini istedi.

Yargıç Joe İngraham'ın vardığı karar açıklanmadan önce Savcı Susman, durumu özetleyen ve yorumlayan konuşmasını yapıyordu. Bir ara susup, sesine daha saygıdeğer bir ton vermeğe çalışarak tekrar konuşmağa başlayınca, salona birden, fırtına öncesinin sessizliği çöktü ve ardından da fırtına koptu. Birçok amerikan dergi ve gazetesinin dünyaya bir acayip insan, bir cins deli, şımarık bir dev çocuk o-

Muhammet Ali Clay ringde Mildenbergeri kovalıyor
"Benim adım ne, benim adım ne?"

larak tanıttıkları Muhammet Ali Clay'in şahsında zencilerin dramı bir defa daha, temel yapısı ile ortaya çıkıvermişti. Zira Savcı Susman, o alaycı ve saygıdeğer sesiyle, Clay'in 1964'te müslüman olduğunu söyledikten sonra,

"— İşte, kanaatimce, o zamandanberi de başı derde girmiştir ve şu anda burada bulunmasının sebebi de bodur" diye konuşmuştu.

Şampiyonlar şampiyonu Muhammet Ali Clay, Savcının bu konuşması üzerine, hassas noktasına dokunulan bir aslan gibi şahlanarak,

Muhammet Ali Clay namazda
Yumruk, fikrin hizmetinde!

"— Benim dinim siyasi 'bir tartışma konusu yapılamaz!" diye kükredi.

Clay'in ardından söz alan avukatı, müvekkilinin iyiniyetle dinini değiştirdiğini söyledi ve Savcıya, anayasa gereğince herkesin, istediği dine girmekte serbest olduğunu ve bunun anayasanın teminatı altında bulunduğunu hatırlattı. Ama bütün bu sözler ve mahkeme kararının bütün dünyada tepki yaratacağı gerçeği dahi, beyazlardan kurulu Jürinin Clay'i suçlu bulmasmdan sonra Yargıç Joe İngraham'ın, 21 dakika gibi kısa bir zamanda, Clay'e, kanunların bu suç için Öngördüğü cezanın en fazlasını vermesine engel olamadı: Tahtından indirilen ünlü boksör Clay, 5 yol ağır hapis ve 10 bin dolar para cezasına çarptırıldı.

"Vietnamda ne işim var?"

Muhammet Ali Clay'in düşman kazanmasında, onun dini durumunun başlıca rolü oynadığım düşünmek doğru değildir. O, duruşmasında da belirtmiş olduğu gibi, gerçekten koyu bir müslümandır. Bir zamanların tanınmış boksörlerinden Sam Saxon ve Malcolm X'in etkileriyle müslüman olmuş, adını önce Cassius X'e, sonra da Muhammet Aliye çevirmiş, zamanının büyük bir kısmını zenci müslüman imamlığına vakfetmiş, dinine aşkla bağlanmıştır. Bunda o derece samimidir ki, altı yıl onun antrenörlüğünü yapan Angelo Dundee'nin de belirttiği gibi, namaz kılmadan ringe çıkmaz, bir şampiyonluk sonucunda kendisinden basın toplantısı isteyen gazetecilere, müslüman ülkelerde yenilen yemekleri anlatır, sevdiği eşinden müslüman âdetlerine uyamadığı ve müslümanlığı kabul etmediği için ayrıldığını ve ancak bir müslüman gençkızla evlenebileceği ni söylemekten sakınmaz, dinine lâf attıkları zaman zıvanadan çıkar. Ama asıl istemediği şey, Sam Amcanın itilen, kakılan, alayla karşılanan "siyah adam"ı olmak, beğenmediği ve sevmediği bir politikaya körükörüne âlet edilmektir.

Muhammet Ali Clay, orduya çağrıldığı zaman, Amerikada yürürlükte olan bir kanuna dayanarak, din adamı olduğu için askerlikten muaf tutulması gerektiğini söylemiştir. Ama bunun' yanında, amerikanlara hiç de sevimli gelmeyen bir sesle ve azıcık yüksek bir tonla,

"— Allah allah, Vietnamda ne işim var benim? Ben, masum insanların kaatili olamam!" diye söylenmiştir.

Muhammet Ali Clay, "siyah adam"ın dâvasını müslüman zencilerin arasında daha iyi savunabileceğine inanmakta ve özgürlüğünü kullanmak, bu özgürlüğe kastedenlerden ayrılmak için dinini âdeta bir kalkan gibi' kullanmaktadır. Bu yüzdendir ki ringde karşılaştığı boksörlerle Clay arasında sadece bir boks dövüşü değil, ayni zamanda, yumrukların arkasında gizlenen büyük bir ülkü mücadelesi cereyan etmektedir. 1965 yılında, Las Vegas'ta Clay ile dövüşe hazırlanan otuz yaşındaki Patterson, yirmiüç yaşında ki rakibini, kendisine hınç duyduğu için değil, şampiyonluğu amerikalılara iade etmek için yenmek istediğini basın toplantısında açıklamıştı. Yani, birçokları gibi o da, Clay'i, müslümanlığı kabul edip her konudaki fikirlerini açıklamaya başladıktan sonra artık amerikalı olarak kabul etmiyordu. Oysa ki Muhammet Ali Clay, herşeyden önce, dünyaya kişiliğini kabul ettirmek, tıpkı bir beyaz gibi, damgalanmadan ve ait fikirlerle suçlanmadan, düşündüklerini söyliyebilmek istiyordu. Bunun için de güçlü yumruklarını dünyaya tanıtmak zorundaydı. Çünkü vatandaşı bulunduğu Amerikada, bir siyahın, kendisini dinletebilmesi için başka yol bilmiyordu.

"Siyah olduğumuz zaman güçlüyüz"

Olay, Georgia gibi, güneyli fanatiklerin yaşadığı bir ülkede bile büyük bir saygı ve sevgi kazanmış, çok çalışkan, kültürlü bir aileve mensuptur. Aydın bir kadın olan annesi Odessa Grady Clay, şüphesiz, dünya boks şampiyonu olan küçük oğlu ile çok övünmektedir. Ancak Clay, köşede bucakta kalmış

sönük bir ailenin tek parlak uzvu değildir. Bu aile, çevrede tanınmış ve takdir kazanmış ressamlar, müzisyenler, öğretmenler, şairler de yetiştirmiştir,

Clay'in en çok sevdiği eşyalarından biri, oniki yaşında iken ağabeysi Randolph'un yapmış olduğu kara kalem portresidir. Bu portrede Clay, daha o zamandan, dünyaya yumruklarını göstermekte, şampiyonluğa hazırlanmaktadır. Zaten, Clay'in gençlik ve çocukluk resimlerinin çoğu, onu hep boks antrenmanı yaparken gösterir. Zeki ve kültürlü annesinin ve matematik öğretmeni olan güzel halası Mary Clay'in anlattıklarına göre, bu ele avuca sığmaz güçlü çocuk, daha bebekliğinden itibaren, gerçektin, kendisine özgü birçok özellik göstermiştir. Örneğin, kendi kişiliğine önem verir, her şeyle savaşmayı ve yenmeyi sever, yeninceye kadar da bıkmadan, usanmadan çalışır. Disiplinlidir, herhangi bir zaafı yoktur, şaka için söylediği sözler tepkiyle karşılanırsa o sözleri benimser ve tekrar etmekten hoşlanır. Nitekim, antrenörü Dundee'nin de ifade ettiği gibi, Clay'in, sonradan meşhur olan ve zaman zaman onu küçültmek için kullanılan bazı sözleri, gerçekte onun, vaktiyle birilerini taklit İçin Söylediği ve tepki uyandırınca da tekrar ettiği sözleridir. BİT televizyon show'unda, pankreas güreşi şampiyonlarından kocakafa George'un, kendi kendisinden, mütemadiyen, "Ben dünyanın en büyüğüyüm", "Ben dünyanın en güzeliyim" diye bahsetmesine tanık olmuş ve bu sözleri bir basın toplantısında, sırf, bu show'a izafetin, alay için söylemiş, fakat tepkiyi görünce de, o sözleri benimsemiştir, Clay'in başlıca özelliklerinden biri de zaten, esprisidir. Hiç durmadan şaka, yapar, güler ve güldürür. Birçok rakibine isimler takmıştır. Örneğin Patterson'a "Fare". Chuvalo'ya "Et çuvalı", Liston'a "Çirkin ayı" der. Bunu onun kabalığına veya karşısındakilere düşmanlık duygularına vermek yanlıştır. Çünkü Clay, en çok sevdiklerine de oldukça ağır isimler takmıştır. Ama bütün bunları, karşısındakini âdeta okşayarak, severek söyler.

Clay'in bugün yumrukları kadar meşhur olan bir uzvu da bacaklarıdır. Dünyanın en biçimli ve güçlü bacaklarına sahip olan Clay, daha ân aylıkken yürümüştür. Ayaklarına gelince; onu dünya ağırsıklet boks şampiyonu yapan şey, hiç şüphesiz, elleri kadar bu ayaklardır.

Şampiyonlar şampiyonu Clay
"Ben en güzelim, ben en büyüğüm, ben en kuvvetliyim!"

Clay, boksa, çok küçükken başladı. Ortaokulu bitirdikten sonra, tabelâ ressamı ve şarkıcı olan ağa beysi ile beraber çalışıp hayatını kazanma yolunu tuttu. Ama asıl meşgalesi bokstu ve klüplerden çıkmıyordu.

Clay'i küçük yaşta boksa iten ve çalıştıran kimse, Joe Archie Marti; adında, amatör boks meraklısı bir başçavuştur. Clay'in, hayatında min net duyduğu bir başka kimse de. ünlü boks antrenörü Fred Stoner'dir. Fred, Georgia'da bulunduğu sırada, Clay'i gerçekten gece-gündüz çalıştırmış, onun yorulmak bilmez, hızlı ve refleksli ayaklarını görür görmez, geleceğini derhal keyfetmiş ve çorbada tuzunun bulunmasını istemiştir. İşte, Clay, boks hayatına böylece, çok küçük yaşta, büyük bir çalışma gücü ve enerjisi ile atıldı ve 1960 yılında Roma olimpiyatlarında altın madalya kazandıktan sonra da profesyonel spor hayatı başladı. Bundan sonra, "Big Cat" adıyla tanınan Cleveland'li William'ı, Sonny Linston, Henry Cooper, Zora Follay, Pattcrson, Ernie Terrell gibi birçok ünlüleri bir

bir yenerek, dünya ağırsiklet boks şampiyonu oldu.

Clay, kendisine boksu öğreten Fred Stoner'e ne derece minnettarsa, ailesine büyük bir miras bırakan ve "Amerikan Adliyesi tarihinde ünlü bilirkişi" diye anılan İrlandalı Henry Clay'e karşı da o derece soğuktur. Oysa ki İrlandalı Henry Clay, onun büyükbabasıdır ve bir beyazdır. Gerçekte Clay, bu mükemmel adamın her haliyle övünmekte ve onu, kilisede dinî motifler ressamlığı yapan babası kadar sevmektedir ama, beyazlığı ile gururlanmak istememekte ve bunu kendisine hatırlatmak istiyenlere de, "Beyaz kan bizim öz kanımız değil! Biz, siyah oldukça güçlüyüz" diye cevap vermektedir;

Clay, sıkı antrenman yapar, maça çıkacağı zamanlar olağanüstü, disiplinlidir. En güzel kadın bile onu, böyle bir zamanda erken uyumaktan alıkoyamaz. Ama Clay, bu disiplinini tek bir şey için bozduğunu itiraf etmiştir: İlham gelip de şiir yazmak isteyince gözü hiçbir şey görmez ve maç öncesi uykusunu bile fedaya hazırdır. Çünkü. Clay'in bir merakı da şiir yazmaktır.

"Adım, Muhammet Ali!."

8 Nisan 1966 tarihli Time dergisinin Spor sayfasında şöyle bir yazı çıktı: "Allah için, Clay'in başına gelenler çiğ tavuğun başına gelmemiştir. O, daha dün, kendisine taktığı Dünyanın büyüğü' lâkabını herkese kabul ettiren, dünya ağırsıklet şampiyonluğunu kazanmak için rahat rahat, eğlene eğlene çalışan ve domates kırmızısı otomobili, ile etrafta dolaşan mutlu bir 'teenager' idi. Bugün, 24 yaşında, dul, herkes tarafından tenkit edilen, acı dilli bir insan oldu. Evet, dünya ağırsıklet boks' şampiyonudur ama bu, oldukça küçük bir dünyadır ve yalnızca Amerikada onbir eyaletle İngiltereyi, Avrupayı, Afrikayı, Avustralyayı ve zenci müslümanlar âlemini kapsar. Bugün o, Şikagoda dövüşmek için gerekli lisansı alamamakta ve dünyanın diğer kısmının şampiyonu olduğunu söyleyip, ona meydan okuyan Ernie Terrell ile karşılaşma imkânını bulamamaktadır."

Olay ve meneceri Dundee
Sevimli zenci

Gerçekten de, müslümanlığı kabul etmek ve daima, düşündüğünü, dobradobra söylemek, Clay'e, görünüşte çok şey kaybettirmişti. O, yumruğu ile dünyayı' yenerken, Dünya Boks Birliği -The World Boing Association- de Ernie Terrell'i. şampiyon ilân ediyor ve Birleşik Amerikada birçok eyalet Clay'e lisans vermiyordu. Fakat nihayet, ona, 17 Şubat 1967'de Terrell ile dö-, vüşme şansı tanındı. Clay rahat ve kendinden emindi. Sakin sakin, o yorulmak bilmez enerjisi ile antrenman yapıyor ve gene, her zamanki gibi, bol bol da konuşuyor, aklına geleni söylüyordu. İşte bu sırada iki rakip, Manhattanda karşılaştılar. Muhammet Ali Clay, bu karşılaşmada, bir defa daha, bütün serinkanlılığını kaybetti. Çünkü Terrell, kendisine "Clay" diye hitabetmişti. Clay ise, müslümanlığı kabul ettiği günden bu yana herkesin kendisine "Muhammet Ali" demesini istiyor, bu yüzden herkesle çatışıyordu. Terrell'in Clay diye hitabetmesi üzerine birden durdu, ceketini Terrell'e fırlattı ve,

"— Seni gidi Tom Amca seni! Beni Muhammet Ali diye çağıramazsın değil mi! Çünkü, illâ ki beni de kendin gibi köle yapmak istersin" diye bağırdı.

Nihayet 17 Şubat gelip çattı Clay, artık çılgına dönmüştü ve mütemadiyen, "Onu yeneceğim! Onu, bana Clay demekte inat ettiği için perişan edeceğim" diye söyleniyor-

du. Gerçekten de, Houston'daki maç, Muhammet Alinin zaferiyle bitti. Terrell, bitkin halde, yere serilmişti. Clay onun karşısına geçti,

"— Söyle bakalım Tom Amca. benim adım nedir?" diye, ısrarla sormağa başladı,

Terrell fena halde hırpalanmış, sol gözü tahiamiyle şişmiş ve kapanmış, sağ gözünün üstü ise, sonradan yedi dikişi gerektirecek şekilde patlamıştı. Cevap verecek halde değildi. Bu şuada, Muhammet Ali Clay'in müslüman taraftarları hep bir ağızdan,

"— Tamam yavrum! Onu söylet, senin kim olduğunu öğrensin!" diye tempo tutuyorlardı.

Muhammet Alinin bütün günahı

Ertesi gün, başta Washington Post olmak üzere, Londra basını dahil, dünyanın birçok yerinde çıkan büyük gazeteler, olayı istismar ederek, parmaklarına doladılar. Kimisi "vahşet", kimisi "ucuz zafer", kimisi "ayıp" deyimini kullanıyordu. Kimisi de, bu tip boksun kanunen yasak edilmesini istiyordu. Birçok kimse ise, bu vesile ile Clay'i tenkit ediyordu. Oysa ki Clay'in tek kabahati, ringde konuşmaktı. Yoksa, ötedenberi, meşhur boks maçlarında herkes birbirini vahşetle suçlar, raundlar çoğunlukla doktor tedavisi ile biterdi. Ama şimdi herkes, nedense, müslüman Clay'in vahşetinden söz etme ihtiyacını duyuyordu. Böylece Clay, Muhammet Ali olmanın cezasını çekecek ve etrafında pek çok kimse, tıpkı Patterson gibi, "şampiyonluğu yeniden amerikalılara devretme'' ihtiyacım duyarak, onu karşı kampanyaya girişecektir. Örneğin Patterson'un, Clay'i amerikalı olmamakla suçlayan sözleri Kimseye batmamıştır da, Muhammet Âlinin, aynı maça girmeden, "Patterson, bana göre, pamuk gibi yumuşaktır, işini çabuk bitireceğim. Haberi olsun!" demesi veya Houston Astrpdome'unda en güçlü rakiplerinden Big Cat William'ı yendikten sonra, kendisini bir nevi saygıyla bekleyen basın mensuplarına, "Düşünün bakalım, benim yenme kabiliyetime dair herhangi bir şüpheniz var mıydı?" gibi bir soru sorması büyük bir şımarıklık olarak nitelendirilmiştir. Oysa ki gene ayni maçın başında, rakibi, aynı basın mensuplarına, Clay'i "nefessiz bırakıp, onun balon şöhretini söndüreceğini" söylemiştir Boksörlerin, maçlardan önce, kendi kendilerinin morallerini güçlendirici sözler söylemeleri, kamuoyunun ilgisini çekecek davranışlarda bulunmaları bugün artık bir gelenek haline gelmiştir.

Muhammet Alinin, maçlarında tenkit edilen bir başka husus da onun, bir solukta yenebileceğini herkesin çok iyi bildiği birçok rakibini yere sermeden önce, onlara bir süre dövüş hakkı tanıması ve, düşmanlarının, deyimiyle, "onlarla oynamaktan vahşi bir zevk duyması'dır. Oysa ki, mahkeme karan ile tahtından indirilen bu ünlü şampiyonun en büyük özelliklerinden biri, hiçbir rakibini küçümsememesi, her maç için ciddi şekilde hazırlanması ve her maça saygı gösterip, seyircilere birşeyler seyretme fırsatını vermesidir. Cassius Clay, bir defasında, otuzdört yaşındaki Zora Falley ile dövüşe hazırlanır" ken, adeta kötü hislere kapılmış ve maçtan önce, "Kendim için endişeliyim, birşeyler olabilir" diye konuşmuştu, Her sporcunun zaman zaman, sebepli veya sebepsiz yere kapılabileceği bir endişenin ifadeli olan bu sözler de onun aleyhine kullanılmak istenmiş ve müşterek ba hisçiler, maçın hileli bir maç olacağı havadisini kulaktan kulağa yaymışlar, oynamıyacaklarını bildirmişlerdir. O gün, tam 13 bin 780 kişi, Cassius Clay'i ringde görmeye gelmiş, organizatörlerin bile Clay'in yenilme ihtimalinden "gerçekleşemiyecek bir rüya" diye bahsettikleri maç, çenesine yediği iki yumrukla bayılan Folley'in hezimetiyle sonuçlanmış ve Cassius Clay'in cebine de tam 264 bin 838 dolar girmiştir, Ertesi gün bir gazete, bu paradan, "yakında askere gidecek, orada güle güle yesin" diye bahsetmiş, bunun üzerine ünlü boksör, "kışla yerine hapishaneyi tercih edebileceğini, çünkü Vietnamda savaşmak niyetinde olmadığını", bir defa daha ve acı bir dille açıklamıştır,

Bir "Demir perde"

Yargıç Joe İngraham'ın, Muhammet Ali Clay'i 21 dakika gibi kısa bir zamanda en ağır şekilde cezalandırmasının sebebi, belki de amarikalıların, onun bir türlü hazmedemedikleri bu sözleridir, Buna, Muhammet Ali Clay'in o yenilmez gücünün, her bakımdan üstünlük iddiasında bulunan amerikalılarda yarattığı eziklik duygusunu da eklemek gerekir. Gerçi Savcı Yardımcısı zenci Carl Walker'in mahkemede ifade ettiği gibi, "kanun kanun-

dur ve herkes hangi dine mensup olursa olsun, yaşadığı ve vatandaşı bulunduğu ülkenin kanunlarına uymak zorundadır" ama, bir din adamının Amerikada askerlikten muaf tutulabilmesi de mümkün olduğu halde, Clay'in, müslüman zencilere vaizlik yaptığı yolundaki iddiasına hiç önem verilmemiş olması, Jüride bu işi daha yakından bilebilecek hiçbir siyahın bulunmaması, dikkat çekicidir. Bu durum, Muhammet Alinin, dünya ağırsıklet boka şampiyonluğu tahtından yumruk gücüyle değil de kanun gücüyle indirilmesi istek ve kararının bir delili olarak kabul edilmektedir, Hayatta en fazla dinini ve annesini sevdiğini söyleyen güçlü adam, bugün **fertik,** Temyizin kararını beklemekte, umutlu olduğunu, fakat aksi takdirde de cezasını çekmeye hazır bulunduğunu ifade etmektedir.

Houston İstinaf mahkemesinin, dünya ağırsıklet boks şampiyonuna reva gördüğü bu. ağır ceza ise dünyanın birçok yerinde ve birçok çevrede büyük tepkilerle karşılanmış ve Birleşik Amerika, bir defa daha, ırk ayırımı yapmakla suçlanmıştır. Irk Eşitliği Kongresi -CORE-nin Genel Müdürü Floyd Mc Kissick, kararı "inanılmaz" olarak nitelendirmiş ve Kongrenin, Clay lehinde, derhal harekete geçeceğini açıklamıştır. Harlemde bu konu ile ilgili bir basın toplantısı düzenleyen Mc Kissick,

"— Bir siyah adam, vicdanının sesini dinleyerek bir karar aldığı zaman, beyaz adamın yapacağı şey, onun hayatından beş yılı kesip atmaktan başka birşey olmalıydı" demiş ve Muhammet Alinin, bir din adamı olarak, isterse, askere gitmemekte özgür olduğunu bir defa daha hatırlatmıştır. Birçok çevrenin aksine olarak, mahkûmiyeti yediği âna kadar, askere gitmemesine rağmen, onu dünya ağırsıklet **boks** şampiyonu olarak kabul etmekte devam eden büyük Ring dergisi de, mahkemenin kararından sonra, dünya ağırsıklet boks şampiyonluğu tahtını "boş" ilân etmiş; Louisville'deki Dünya Boks Birliği -WBA- Başkını Robert Evans ise, çok üzüldüğünü, çünkü Muhammet Ali Clay'in, tarihin en büyük boksörü olabileceğini söylemiştir.

"Hürriyet Heykeli"nin dibinde

Olay, Türkiyede de büyük yankılat uyandırdı. Bütün gazeteler, olayı, manşetlerde büyük puntolarla verirlerken, CHP'li bir milletvekili -Nazif Kurucu-, Birleşik Amerika Devlet Başkanı Johnson'a telgraf çekerek, Muhammet AH Clay'in cezasının kaldırılmasını istedi. Ayrıca, Cevdet Sunaya da mektup yazarak, "bu konuda, Muhammet Alinin lehinde teşebbüste bulunabileceğine inandığını" belirtti.

İnançları uğruna şöhretinden vazgeçmeye hazır olan Muhammet Ali Clay'e gelince, o da herkes gibi "bir büyük sporcunun, politik görüş ve amaçlara feda edilip edilemiyeceğini" merakla, fakat herkesten çok daha büyük bir serinkanlılıkla beklemektedir. Çünkü, çok muhtemelen, birçok zenci boksör gibi Muhammet Ali Clay de yumruk savaşını, Birleşik Amerikada genciler üzerine gerilen "demir perde"yi yırtmak ve fikir savaşını kazanmak için seçmiştir ve her ne kadar boksa devam kararında ise de, yumruk savaşı için fikir savaşım feda etmiyeceğe benzemektedir. Nitekim, Kosiginle yaptığı görüşmeden sonra Los Angelos'a, kendi partisine gelir sağlamak amacıyla düzenlenen yemeğe iki bu yemekte, bir tabak yemek 500 dolara yenilmekteydi- giden Başkan Johnson'un, yemeğe katılanlara hitabettiği sırada binanın önünde toplanan 10 bin kişilik kalabalığın başında Muhammet Ali Clay de vardı. Kalabalık, Johnson'un Vietnam politikasını protesto amacıyla toplanmıştı ve Muhammet Ali Clay, amerikan mahkemesi tarafından 5 yıl ağır hapse ve 10 bin dolar para cezasına çarptırılmış, ancak kefaletle serbest bırakılmış bulunuyordu.

SiNEMA

Festivaller

San Sebastian

Mayıs başında Cannes Film Festivali devam ederken Uluslararası Yapımcılar Federasyonunun bir temsilcisi, yaptığı basın toplantısında, dünyadaki film festivalleri sayısının 200'e vardığını, bunları sınırlamak gerektiğini öne sürüyordu. Daha önce de Federasyonun Münihteki bir toplantısında, yılda en fazla 20 festivalin yeteceği öne sürülmüş ve bu yıl yalnız 20 festivalin resmen tanınmasına karar verilmişti.

Uluslararası Yapımcılar Federasyonu, zaman zaman, festival sayısı konusunda böyle çıkışlar yapagelmekte, fakat doğrusu istenirse bu konu kesin bir sonuca bağlanamamaktadır. Yapımcıların festivaller karşısındaki tutumu, daima, "hem ağlarım, hem giderim" sözüne uygun düşmüştür. Bir yandan festival enflâsyonu festivallerin değerini adamakıllı düşürür, yapımcıların, festival bolluğu karşısında başları dönerken; bir yandan da birini kayırırsa başkasına katılmak kolaylığı, "her filme uygun festival bulmak" rahatlığı yapımcıların zihnini çelmektedir. Bu bakımdan, dünya festivalleri sayısını bugünkünün onda birine indirmek teşebbüsünü fazla ciddiye almamak gerekir. Festival bolluğunu ise özellikle bu ay elle tutulur şekilde hissetmek mümkündür: San Sebastian Festivalinin bitişinden bir gün sonra Berlin Festivali, Berlin Festivalinin bitişinden bir gün sonra Moskova Festivali, onun ardından da Locarno Festivali yer almaktadır.

Franco'ya rağmen

İspanyanın kuzeyinde, Atlantik kıyısındaki San Sebastian, yöneticilerinin akıllı uslu siyasetleri sayesinde her yıl biraz daha gelişen bir festival olmuş, hattâ .Franco'ya rağmen, uluslararası birinci sınıf bîr festival haline gelmiştir. Nitekim bugün San Sebastian, sinema sanatı yönünden meselâ bir Berlin Festivalinden daha çok önem taşımaktadır. Yine bu tutumdan dolayıdır ki, Franco'ya rağmen, Berlin Festivaline hiç itibar etmiyen Doğu Avrupa ülkeleri San Sebastian'a gittikçe daha büyük ölçüde ka-ılmaktadırlar. Örneğin, bu yıl festivale katılan 11 ülke arasında Çekoslovakya, Macaristan, Polonya ve Romanya da yer almaktaydı. Festival sonuçları açıklandığı vakit bu ülkelerin payına düşen ödüllerin hiç de az olmadığı görüldü. Bununla birlikte, doğrusu istenirse. San Sebastian Film Festivalinin en büyük kusurlarından biri, bol miktarda ödül dağılmasıdır. 11 ülkenin 14 uzun filmle katıldığı 15. San Sebastian Film Festivali, aşağı yukarı, "hiç boş yok" usulü bir ödül dağılımıyla sona erdi.

Festivalin büyük ödülü olan "Altın Kavkı'yı amerikalı yönetmen Stanley Donen'in Audrey Hepburn ve Albert Finney ile çevirdiği "Two for the Road - Yola çıkan iki kişi"-si ve en iyi yönetmen ödülünü polonyalı Janusz Morgenstern "Yovita" filmiyle kazandı. En iyi kadın oyuncuya verilen ödülü italyan yıldız Serena Vergano aldı. Vergano bu başarısını ispanyol yönetmen Jorge Grau'nun çevirdiği "Bir aşk hikâyesi"ndeki oyununa borçluydu. En iyi erkek oyuncu ödülü ise iki kişi arasında paylaştırıldı. Bunlardan biri, fransız yönetmen " Claude Chabrol'un "Le scandale - Skandal" adlı filminde oynıyan Maurice Ronet, öbürü de John ve Roy Boulting adlı ingiliz ikizlerin çevirdiği "The Family Way - Aile yolu" adlı filmin oyuncusu John Mills idi. Mills, ayrıca, en iyi komedi oyuncusu olarak da özel bir mansiyon aldı.

Festival jürisi, bunların yanısıra, bir dizi küçük ödül de dağıttı. Örneğin, çek yönetmen Jiri Weiss "Çek usulü cinayet" filmiyle "Gümüş Kavkı" özel ödülünü aldı. İtalyan yönetmen Dino Risi'nin "Le tigre - Kaplan"ı, komedi filmi "Gümüş Kavkı"smı aldı. Aynı filmin oyuncusu Vittorio Gassman da mükâfatlandırıldı. Festivale "El Dorado" adlı kovboy filmiyle katılan emektar Hollywood'lu Howard Hawks, "eserlerinin bütünü ve ayrıca amerikan kovboy filmi geleneğini mizahî bir açıdan yenilediği için" oybirliğiyle 'övüldü. "Uluslararası Sinema Basını Federasyonu'' ise festival filmleri içinde en iyisi olarak macar yönetmen Janoş Herskonun "Svevasz Vera"sını gördü,

Berline doğru

Berlin Festivali, bütün organizasyon mükemmelliğine rağmen, bu yıl 17. kere tekrarlandığı halde, birinci sınıf festivallerin en sonuncusu olmak niteliğinden sıyrılamadı. Bunda, en büyük rolü, Berlin Film Festivalinin bütün festivallerin "en siyasîsi" olması oynamaktadır. Soğuk savaşın kendini en çok duyur

"Bitmeyen Yol"dan bir sahne

Berlin yollarında

duğu, ödüllerin soğuk savaş stratejisine uygun dağıtıldığı tek festival, bugün soğuk savaşın en şiddetli dönemi epey geride kalmasına rağmen, Berlin Film Festivalidir. Zaten Doğu Avrupa ülkeleri sinemasının temsil edilmediği bu festivalin bir uluslararası nitelik iddiasında bulunması da gülünç olur. Başlangıçta, yani Berlin Festivalinin ilk yıllarında Doğu Avrupa ülkelerinin festivale katılmasını zaten aklından bile geçirmiyen ülke, Batı Almanya idi. Fakat bu yıl Kiesinger hükümetiyle birlikte başlıyan "doğuya açılış siyaseti" uyarınca Doğu Avrupa ülkelerine de birer davetiye çıkarılmıştı. Ama bu sefer de onlar daveti geri çevirdiler. Hem de festival yöneticilerinin aldığı bir tedvire rağmen: Bu yıl Doğu Avrupa ülkelerinin katılmasını sağlamak ve özellikle "üç alman devleti" -Batı Berlin ayrı bir varlık sayıldığına göre- tartışmasına yol açmamak için festivalin yönetimi "Sarl" adında özel bir şirkete bırakılmıştı. Fakat buna rağmen, aralannda Doğu Almanya da bulunduğu, halde, bütün Varşova Paktı üyeleri bu daveti geri çevirdiler..

Buna karşılık, otuza yakın ülkenin katılmakta olduğu bu yılki Berlin Festivaline on yıldanberi ilk defa olarak Yugoslavya da katılmaktadır, hem de iki filmle... Bunlardan biri, Purisa Djordjeviçin "Düş"ü, öbürü de Zivoyin Pavloviçin "Farelerin uyanışı"dır.

Amerika, Richard Quine'in iki yıl kadar önce Arthur Kopits'in bizim sahnelerimizde de oynıyan bir piyesinden aktardığı "Oh Dad, Poor Dad... - Ah baba, vah baba, anam asmış seni dolaba, ne üzgünüm bilsen buna" adlı filmini göndermektedir. Fransayı Claude Berri'nin "Le vieil homme et l'enfant - Yaşlı adamla çocuk", İngiltereyi Bryan Forbesin "The Whisperers - Fısıldıyanlar"ı temsil edecektir. İki yıl önce "Duvarların ardındaki işler" adlı filmin gösterilmesi yüzünden çıkan olaylar sonunda Berlin Film Festivalinden çekilen Japonya bu yıl Noburu Nakamuranın "Aşkın üç yüzü"yle yeniden festivale dönmektedir.

Bu yıl Berlin Film Festivalinde gösterilmek üzere seçme komitesine Türkiyeden üç film gönderilmiştir. Bunlardan Atıf Yılmazın "Ölüm tarlası" ile Lütfü Ö. Akadın "Hudutların kanunu" geri çevrilmiş, Duygu Sağıroğlunun uzun süredir bizim sansürün yasakladığı "Bitmiyen yol"u ise festivalde gösterilmek üzere alıkonulmuştur.

Moskova yaklaşırken

Berlin Film Festivali 4 Temmuzda sona ererken, 5 Temmuzda Moskova Uluslararası Beşinci Film Festivali başlıyacaktır. Bilindiği gibi, Doğu Avrupada her yıl yapılan en büyük uluslararası festival, bir yıl Çekoslovakya -Karlovy Vary-, bir yıl Sovyetler Birliği -Moskova- tarafından paylaşılmaktadır. Bu yıl sıra Sovyetler Birliğinindir.

Moskova Film Festivaline, Birleşmiş Milletlere üye bütün ülkeler çağrılmıştır. Bunların en az yarısının festivale katılacağı sanılmaktadır. Her ülke festivale 1 uzun, 1 de kısa filmle katılabilmektedir. Ancak, bu uzun filmlerin sayısı ne olursa olsun, bunlardan yalnız 24 tanesi yarışmaya katılacak, öbürleri yarışma - dışı gösterilecektir. Moskova Festivalinde yarışmalı film sınırlaması ilk defa olmaktadır. 24 film, Todor Dinov -Bulgaristan-, Andreas Kovacs -Macaristan-, Leslie Caron -Amerikalı-, Santiago Alvarez -Küba-, Ion Bosoton -Romanya- dan meydana gelen bir jüri tara fından değerlendirillecektir.

T A R İ H

Bolşevik İhtilâli V

Sahte Papazın sonu

Rasputinin Prens Yusupofun sarayına girdiği 30 Aralık 1916 akşamı oraya daha önceden Grandük Dimitri ve sahte papazın büyük düşmanı, milletvekili Purişkeviç ayrı ayrı gelmişlerdi. Kendilerini Prens karşılamış ve onları özel bir odaya almıştı. Bu odanın tam altında bir salon vardı. Salonu odaya döner bir merdiven bağlıyordu. Oradan bahçeye çıkılıyordu. Rasputini Prens o salonda ağırlayacaktı. İki ortağını yukarda bıraktıktan sonra Yusupof aşağıya, "Mübarek Adam"ı karşılamaya indi. Rasputinin içeceği şarap ve yiyeceği pastalar çok şiddetli bir zehirle zehirlenmişti.

Yukardakiler aşağıdan gelecek seslere kulak vermiş, bekliyorlardı. Nihayet Rasputinin odaya girdiğini anladılar. Bekleyiş daha dramatik bir hal aldı. On dakika geçti, onbeş dakika, yarım saat.. Halbuki bu süre zarfında her şeyin olup bitmesi lâzımdı. Papaz bir kadeh şarap içer içmez veya bir pasta ver yemez yıldırımla vurulmuş gibi düşüp ölecekti.

Yarım saatin sonunda Prens yukarı çıktı. Şaşkın bir hali vardı ve endişe içindeydi.

"— Hiç bir şey anlamıyorum.. Hiç bir şey anlamıyorum.." diyordu.

Sahte papaz bir kocaman bardak şarabı dikmiş, iki tane de pasta yemişti, fakat kendisine hiç bir şey olmamıştı. Prens tekrarladı:

"— Hiç bir şey anlamıyorum.."

Purişkeviç Yusupofa devam etmesi tavsiyesinde bulundu. Zehir tesirini en sonda gösterecekti. Prens dedi ki:

"— Şimdi de karımı istiyor. Karımın misafir kabul etmekte olduğunu söyledim. Sizin yanınıza da ona haber vereceğim bahanesiyle geldim. Gürültü yapın da burada gerçekten misafir olduğunu sansın..

Odada bir küçük gramofon duruyordu. Grandük onun üstüne bir plak koydu ve âleti işletti. Çatlak bir ses odayı doldurdu. Prens yeniden aşağıya indi. Yukarda heyecanlı bekleyiş devam ediyordu. Plâk tekrar tekrar çalındı. Hâlâ Prensten haber yoktu.

Yusupof göründüğünde daha da şaşkındı, Bu sefer gözleri dönmüştü. Korkmuş bir hali vardı.

"— Dört pasta daha yedi, bir bardak şarap daha içti. Gene bir şey yok. Hayır, hayır. Aklım duracak.."

Arkadaşları sordular:

"— Belki de zehir yavaş tesir ediyordur?"

"— İmkanı yok. Tara tersi. Yıldırım çarpmışa dönmesi lazımdı. Daha fenası, herif bir şeylerden şüphelendi, gitmek istiyor.."

Grandük de telâşlandı:

"— Zehirlenmiş olduğuna dair en ufak bir belirti yok mu?"

"— Arada sırada karnını uğuşturuyor. Hepsi o kadar.."

Prens tekrar merdivene doğru yürüdü. Birden durdu ve geriye döndü:

"— Beni dinleyin, efendiler. Başladığımla işi bitirmeliyiz. Rasputini tabancayla öldüreceğim. Eğer o da tesir etmezse, sizleri çağırırım.."

Purişkeviç cebinden tabancasını çıkardı. Bu, Savage marka bir silâhtı. Onu Prense uzattı:

"— Bunu alın.."

"— Hayır, teşekkür ederim. Benim üzerimde küçük bir Browning var.."

Bu defa bekleyiş büsbütün tahammül edilmez hâl almıştı. Aynı plâk hep çalıyordu. Beş dakika daha geçti. Nihayet bir tabanca sesi. Onu takiben de, yere yuvarlanan bir vücudun çıkardığı gürültü. Prens merdivenin başında göründü:

"— Öldü. Öldürdüm. Aşağıya inin.."

Rasputin hareketsiz, vücudunun bir kısmı masanın altında, yatıyordu. Kenara çektiler, üzerini örttüler. Grandük. zehiri sağlamış olan fransız doktor Lazovert ile birlikte, Rasputinin paltosunu alıp yakmak üzere çıktılar. Ötekiler, sahte papazın ayaklarına bağlayacakları ağırlıktan arıyorlardı. Hiç kimse ne yaptığım bilmiyordu. Herkes büyük bir heyecan ve şaşkınlık içindeydi Birbirlerine sarılıyorlar, bir-

HİKÂYENİN ÖZETİ

XIX. yüzyılın ikinci yansında Avrupanın hemen bütün memleketlerinde siyasi liberalizm hareketleri gelişirken, çarların İdaresindeki Rusyada koyu bir mutlakiyet hüküm sürmektedir. Çarlar Tamının gölgesidir. Memleketin bir anayasası dahi yoktur. Bu sebeple, İhtilâle kadar Rusyada bir suikast, terör ve tedhiş havası eser. Sosyal demokrat parti bu devrede kurulur ve marksistler, Bolşevikler ve Menşevikler diye ikiye ayrılırlar. Sen-Petersburgdaki bir halk hareketi, idarecilerin basiretsizliği yüzünden, "Kanlı Pazar"ı yaratır. Potemkin zırhlısı isyan eder. Çar Nikola, Duma adını taşıyan bir meclisi birkaç defa toplar ve dağıtır. Yaklaşan İhtilâlin İdari reformla önlenebileceği inancındaki Başbakan Stolipin, 1911'de Kiyefte öldürülür.

Rusya, 1917'ye hızla yaklaşmaktadır Lenin, Pravdanıu yayın işini Stalin, Kalinin ve Molotofa havale eder. Bu şurada patlak veren bir grevde çok işçi ölür ve yaralanır. Halk sinirlidir. Birinci Dünya Harbi gelip çatmıştır. Rusya harbe girmek istememektedir, fakat yabancı devletlere borçludur, çaresiz, harbe katılır. Cephelerdeki hezimetle birlikte iktisadi kriz başgösterir. Bu durum, Lenin ve arkadaşlarının yıldızını parlatır. Buna rağmen Lenin, harbe derhal son verilmesini istemektedir. O günlerde, Rasputin adlı sahte bir papaz ortaya çıkar, Sarayı ve İmparatoriçeyi süratle avcunun içine alır. Çara bağlı bazı prensler, bu sahte papazı ortadan kaldırmanın yolunu ararlar.

Hikâye devam etmektedir.

Kalinin, Bolşevik ihtilâline başından itibaren katılanlardan biri oldu. Nitekim Çar Nikolanın sonunu teşkil eden Mart 1917 gösterileri de Kalinin ile Molotofun balkı tahrik ettikleri bir bolşevik mahallesinde başladı. Kalinin sonradan Sovyetler Birliğinin Devlet Başkanlığında uzun süre bulunacaktır. Stalin zamanında..

birlerini tebrik ediyorlardı.

Birden, Prens Yusupof deli gibi Purişkeviçin yanına geldi. Saçı başı dağılmış, sarhoşmuşcasına sendeliyordu:

"— Purişkeviç! Purişkeviç! Ölmemiş, Kaçıyor! Kaçıyor!"

Purişkeviç bir hamlede, Rasputinni ölü olarak bıraktıkları salonun kapısına fırladı. Rasputin yoktu. Merdivenden bahçeye geçmişti, kapıya doğru koşuyordu. İki tarafına sallanıyor, bir kocaman örümceği andırıyordu. Epeyce de mesafe almıştı Bahçenin kapısı, biraz evvel Oran dük çıkmış olduğundan açıktı. Purişkeviç cebinden Savage'ını çekti iki el ateş etti. Fakat Papazı vuramadı. Rasputin, ateş edenin gene Yusupof olduğunu sanmıştı. Bir yandan kaçmasına devam ederken öteki taraftan haykırıyordu:

"— Feliks, Feliks! İmparatoriçye her şeyi anlatacağım.."

Purişkeviç mukabele etti:

"— Yalancı! Hiç bir şey anlatamayacaksın. Ben Feliks değilim. Ben Purişkeviçim.."

Rasputin daha hızlı koşmaya başladı. Purişkeviç bir an durdu. Kendine gelebilmek için elini, kanatacak şekilde ısırdı. Sonra nişan aldı ve tetiğe bastı. Kocaman örümcek o an yere yıkıldı. Purişkeviç yanına yaklaştı, ensesine bir kurşun daha sıktı. Sonra, kafatasına şiddetli bir tekme attı. Korkunç adam sanki yedi canlıydı, ölmemişti. Yerde bir kıvrandı. Dişlerinin gıcırdadığı duyuldu,

O esnada Yusupof yetişti. Elinde kalın ve kışa bir sopa vardı, Ak-. lını kaçırmışa benziyordu. Sadece kendi adını tekrarlıyordu: Feliks.. Feliks., Feliks.. Purişkeviçi dinlemedi, işitmedi bile. Papazın vücuduna, bilhassa kafasına sopasını mütemadiyen indiriyordu. Sarayın bütün pencereleri aydınlanmıştı. Silâh seslerine her taraftan uşaklar, hizmetçiler koşuşuyordu. Purişkeviç:

"— Bu sefer öldü.. İşi bitti.." diyordu.

Gelen adamlara Prensi alıp götürmelerini, Prensin kendinde olmadığını söyledi, Yusupofu Rasputinin üzerinden güçlükle ayırabildiler. Banyo salonuna götürdüler, kafasını soğuk suyun altına soktular. Hâlâ "Feliks.. Feliks.." diye söyleniyordu. Aklı başına ancak yavaş yavaş geldi, Bu sırada, bir polisin kapıda olduğu haber verildi. Her halde o da tabanca seslerini duymuştu. Purişkeviç dedi ki:

"— Durun. Önce ben gidip konuşayım."

O da şaşkındı. Nitekim polisle arasındaki konuşma şu oldu:

"— Beni' tanıdın mı?"

"— Evet, generalim."

"— Kimim ben?"

"— Milletvekili Purişkeviç.."

"— Söyle bana, Rusyayı ve Çarını sever misin?"

"— Evet, generalim.."

"— Ya, Rasputini?"

"__ Pek değil, generalim.."

"— O halde bil ki Rasputini öldürdüm. Yalnız, bunu sakın kimseye söyleme. Haydi, şimdi gidebilirsin.."

Rasputinin öldürüldüğünü ve onu kimlerin öldürdüğünü Hükümet bir kaç saat içindi bu yoldan öğrenecekti.

Cinayeti tertiplemiş olanlar için yapılacak bir iş daha vardı: Cesedi yok etmek. Grandük Dimitri Papazın paltosuyla geri gelmişti. Kürk o kadar kalındı ki bunu yakmak imkânını ,bulamamıştı. Kürkünü Rasputine tekrar giydirdiler, vücudunu zincirlerle bağladılar, ayaklarına ağırlıklar astılar. Bu arada, silâh sesleri için bir de resmî mazeret uydurdular: Prens, köpeklerinden Hurini öldürmüştü! Sonra, cesedi Grandük Dimitrinin bayrağım taşıyan fransız Delaunay marka otomobile yüklediler. Grandük ve Purişkeviç Neva nehrine doğru yola çıktılar. Nehir donmuştu. Fakat bir köprünün yanında küçük bir delik buldular. Cesedi oradan suya attılar. Ceset kaybolduğunda Purişkevîç baktı ki Papazın kar ayakkabısının teki otomobilde kalmıştır. Onu da suya fırlattı. Ancak ayakkabı delikten geçmedi. Köprünün direklerinden birine takıldı ve orada sallandı. Ceset daha sonra bu işaretten bulunacaktı.

Nitekim bulundu da..

Rasputine muazzam bir- cenaze töreni yapıldı. "Sefih"e siyah kadife bir pantalon, beyaz, ipek rus gömleği giydirilmişti. Çariçe törende Rasputinin karısının ve çocuklarının bulunmasını istememişti; Onlar yoktu. Tabutu bizzat Çar Nikola taşıdı. Rus tarihinin bu en son renkli simasını Petrograd ile Çarkoy - Selo arasındaki küçük bir kiliseye gömdüler.

Katiller hiç bir zaman tutuklanamadılar. Grandük Dimitri ile Prens Yusupofa topraklarına çekilmek emri verildi. Grandük daha sonra İrana sürüldü. Bu, onun hayatını kurtardı. Bu suretle Romanofların uğradıkları âkibete uğramadı. Prens Yusupof ise Parise geçti.

Rasputinin ölümünü garip bir hadise takip etti. İçişleri Bakanı Protopopof -ki, Rasputinin adamıydı- sar'aya, müptelâydı. Çariçenin önünde bir kriz geçirince Papazın ruhunun kendi vücuduna girdiğim iddia etti.

O tarihten itibaren hükümdar ailesinin en yakım o oldu!

Son yaklaşıyor

1917 gelmiştir.

Müttefiklerin dört delegesi, İngiltere adına Lord Milner ve Sir Henry Wilson, Fransa adına Gaston Doumergue ve italyan Marki Scialoia rus başkentindedirler. Ruslardan harp gayretlerini arttırmalarını istemeye gelmişlerdir. Ruslar misafirlerini şahane şekilde ağırlarlar. Fakat müttefikleri anlamışlardır ki harp gayretlerini arttırma bakımından çarlık rejiminin yapacak bir şeyi kalmamıştır. Kazak generali Krimof Dumanın başkanı Rodzian? koya durumu şöyle ifade etmektedir:

"— Asker arasında huzursuzluk ve şüphe her an artıyor. Disiplin tamamile ortadan kalkmıştır. Bu kış Ordu, siperlerini düpedüz terkedebilir.."

Şehirlerde ise, harbin başlamasıyla birlikte azalmış olan sokak gösterileri, grevler, karışıklıklar tekrar zirve noktasına erişmiştir. Harbin sıkıntıları herkese gına vermiştir. Bir "mutlu azınlık" Petrogradda hâlâ o şatafatlı hayatını sürer, Çalyapin Halkevinde şarkı söyler, Mari Tiyatrosunda Pavlova ve Kşesinkaya dansederken fırınların önündeki kuyruklar gittikçe büyümekte, açlık artmaktadır.

Prens Yusupof. Çarlık Rusyasının bu en zengin adamı rejimin nereye gittiğini görüyor, fakat asıl sebebin ne olduğunu tam anlamıyordu. Zira elindeki servet, gerçekleri kavramasına mâniydi. Bundan dolayıdır ki imparator ailesini Rasputinden kurtardığı takdirde çok derdin halledileceğini sanıyordu. Tabii* bu inancının bedelini Sahte Papaz ödedi.

22 Ocak, meşhur Kanlı Pazarın yıldönümüdür. O gün Petrogradda, Moskovada, Bakûda ve diğer bazı şehirlerde 200 bin grevci işçi, ellerinde kızıl bayraklar, fabrikalarını ter kederler ve "Kahrolsun Harp!" diyerek yürürler. Atlı polisler, kılıçlar ellerinde, bunları dağıtmak için atlarını üzerlerine sürerler. Tevkifler yapılır.

Şartların tabii icabı olan bir durumda bu şartları değiştirecek yerde şiddet tedbirleri! Tepki, tabii daha da aleyhtedir. Çarlık rejiminin devrilmesi gerektiğinde artık herkes müttefiktir. Mesele, onun yerine nenin konulacağıdır. O konuda bolşevikler ile onların sosyalist batakları fikir anlaşmazlığı halinde-" dirler. Bolşevikler, İsviçredeki Leninin talimatına uyarak burjuvalarla her hangi bir işbirliği yapmanın aleyhindedirler. Buna mukabil menşevikler, ihtilâlci sosyalistler, işçi partisi aksi inançtadır. Bunlar, politika hayatının Dumanın etrafında cereyan etmesi taraftarıdırlar. Menşevikler, 27 Şubatta, Dumanın çalışmalarına tekrar başlaması münasebetiyle Meclis lehinde bir gösteriteklif ederler. Bolşevikler bunun yerine Nevski bulvarı üzerinde bir halk topluluğunun açık siyasî teklifler yapmasını isterler. İki taraf, Maksim Gorkinin aracılığına başvurma karan verir. Yazarın evinde, onun hep tüten semaverinin etrafında buluşulur. Plekhanofun menşeviklerinin temsilcileri Skobelef ile. Dumadaki menşevik grupun başkanı Çkeidzedir. Lenini Şliapnikof ile Sokolof temsil etmektedir. İkisinin arasında bîr vaziyete sahip küçük İşçi Partisi grupu adına ise Kerenski gelmiştir.

Çoğunluk bolşeviklerin aleyhinde cephe alır. Kerenski bolşeviklere şöyle demektedir:

"— Dumaya karşı tutumunuz demokrasiye zarar vermektedir.."

Ama bolşeviklerin demokrasiye aldırdıkları yoktur ki.. Onlar İhtilâli ve ondan doğacak kudreti bir proletarya diktatörlüğü için istemektedirler. Bunu da saklamamak» tadırlar.

Uyuşma olmaz.

27 Şubatta, Petrograd şehrini demirden bir elle idare eden Kabalofun duvarlara astırttığı ve bir karışıklığın ateşle bastırılacağını bildiren tehditlerine rağmen 80 bin ki-

şi bolşeviklerin çağırısına cevap verir. Menşeviklerin daveti üzerine Duma önünden geçen işçiler ise 500'den ibarettir, Kerenski Şliapnikofa haykırır:

"— Demokratik hareketin birliğini bozdunuz.."

Bolşevik lider cevap verir:

" —İş yerlerine gidip işçileri peşinizden gelmeye siz de davet etseydiniz!"

Bolşevikler İsviçredeki Leninden ve Sibiryadaki Stalinden mütemadiyen aynı direktifi almaktadırlar: Aman, ihtilâli kendisi için isteyen burjuvaziyle birlik hareket edilmesin!

Gerçekten de bolşeviklerin derhal işbaşına gelip harbe son verme temayüllerinin aksine menşevikler, ihtilâlci sosyalistler ve işçi partisi-; nin parolası şudur: Harbi sonuna kadar götürmek ve Cumhuriyet ilân etmek. Ama, demokratik bir cumhuriyet. Bu sol kanat, kendisinde henüz memleket yönetimini ele alacak kudreti, hazırlığı ve teşkilâtı görmemektedir.

İlk hedef nedir? Çarlığın devrilmesi. O halde, mademki burjuvazi de aynı gayeyi taşımaktadır, o halde bu ilk safhada burjuvaziyi Çarlığın Sâfınâ atacak yerde onu sosyalistlerin safına almak daha akıllıca bir davranış olacaktır. Üstelik burjuvazi memleketi idare edecek, harbi sonuna götürecek kadroya da sahiptir. Ondan dolayıdır ki Dumadaki sol kanat -bolşevik milletvekilleri harbin başında tevkif edilip Sibiryaya sürülmüşlerdi- iktidarı ilerici orta bloka verecek bir ihtilâle taraftardır ve bu görüş kuvvet kazanmaktadır.

Bunların hep unuttukları bir ufak tefek adamdır: Kendi saatinin çalmasını uzakta, yanlızlığı içinde bekleyen Lenin. O Lenin ki saati çaldığında fikirlerini dağlara ve taşlara, çarlığa, burjuvaziye, orduya, hattâ kardeşi sosyalistlere karşı harekete geçirmek için herşeyi seferber etmeye azimlidir.

İhtilâl patlıyor

Ya burjuvazi, yahut orta sınıf ne durumdadır? Onun temayülü nedir?

İhtilâlin kaderi askerler de nümayişçi işçilere katıldıklarında kendini belli etti. Erler silâhlarının ucuna kızıl bayraklar astılar ve halkla birlikte polislerin üzerine yürüdüler. Artık subaylarını dinlemiyorlar, hattâ onları öldürüyorlardı. Bunun bir sebebi, bolşevik tahrikçilerin utun ve zor harp yılları içinde asker arasına girmiş olmasıydı.

Sol kanadın bir Cumhuriyet istemesine karşılık 1917'de rus burjuvazisi -ki, ağırlığı hayati Önemde' dir- demokratik bir meşrutiyet idaresine razıdır. Ancak, davranışları tamamile fiyaskoyla neticelenmiş Çar Nikolanın tahtından feragat etmesi şafttır. Bu burjuvaziyi, yahut orta sınıfı Dumadaki "Ekimciler" ve başka bir demokratik sosyalist parti temsil etmektedir. Asillerin idaresindeki Rusya, tıpkı Fransız İhtilâlini takiben olduğu gibi orta sınıfın, burjuvazinin eline geçmelidir. Orta sınıf bunu, asiller razı. gelirse onlarla uyuşarak yapabilir. Yok, mevcut rejim buna karşı koyarsa, sol kanadın kuvvetlerinden faydalanmaya hazırdır.

7 Martta Çar, "Sıfır numaralı katar" diye bilinen özel treniyle Çarkoy-Selodan harp karargâhına hareket etti. Tarih, bu katarda yazılacaktır. Çarkoy - Selodan hareketinden önce Nikolaya Dumanın başkanı Rodzianko gayet açık ihtar etti:

"— Size haber vereyim ki üç hafta geçmeden sizi tahtınızdan uzaklaştırâcâk bir ihtilâl patlak verecektir ve hükümdar sıfatınız kalkacaktır. Milletin haysiyetiyle ve az miyle oynamamak lâzımdır. Ektik lerinizi biçeceksiniz, Majeste."

İmparator mütevekkiline cevap veriyor:

"— Tanrı nasıl isterse öyle olur..' Fakat aklındaki, Dumayı feshetmektir. Elinin altında Nikola Mak lakof gibi inandığı, becerikli bildiği bir eski vali vardır. Nikola Maklakof, liberal bir milletvekili olan kardeşi Basil Maklakofun aksine tam bir mütlakıyetçidir. İmparatorun teklifini kabul eder. Moskova civarındaki topraklarını terkedip gelecek ve Dumayı susturacaktır.

Aynı esnada bir başka grup ise -Guçkof, General Krimof, Purişkeviç, Milyukof gibi meşrulyetçiler- "sıfır numaralı katar"ı zorla durdurmak, Çarı oğlu lebinde tahtından feragat ettirtmek ve küçük kardeşi Grandük Miseli naip yapmak plânı peşindedirler.

Hiç kimsenin bilmediği, bir gün sonranın, 8 Martın, fiilen İhtilâlin başlangıcı olacağıdır.

İki yıl önce, 1915'te, Leninin karısı Krupskaya, Zinoviefin karısı ve Ines Armand gibi sosyalist kadınlar Bernde bir Milletlerarası Sosyalist

Kadınlar Kongresi toplamışlardır. Orada, daha önce verilmiş bir karar teyit edilmiştir: Her yılın 8 Martında Sosyalist Kadınlar Günü kutlanacaktır.

1917'nin 8 Marti Petrograd için felâket bir gündür. Soğuk —40'dır. Bütün seyrüsefer durmuştur. 1200 lokomotif buz külçesi halindedir ve şehre erzak getiren 57 bin vagon hareketsiz kalmıştır. Başkentte panik hüküm sürmektedir. Halkın hiddeti sonsuzdur. Açlık kapıdadır.

O gün ilk kadın kafilesi, Kalinin ile Molotofun tahrikçilik yaptığı Viborg mahallesinden hareket etti. Kadınlar ayak bileklerine kadar inen siyah elbiseler giymişler, başlarını şallarla örtmüşlerdi. "Ekmek! Ekmek! Ekmek!" diye bağırıyorlardı. Az sonra etraflarını nümayişçi erkekler de aldı ve kızıl bayraklar ortaya çıktı. Kalabalığı işçiler teşkil ediyordu. Saat 15'te nümayişçiler 90 bin kişi kadar olmuşlardı. Polis kendilerini dağıtmak istedi. Fakat bunu Ordunun yardımı olmaksızın yapmasına imkân yoktu. Halbuki kazaklar yerlerinden bile kımıldamadılar. Halk polisleri ortaya alıp bir güzel sopa çekti, dükkânları da yağmaya başladı.

Akşam Bolşevik Komitesi toplandı ve grevin hem devamına, hem de genel hale gelmesine karar verdi. Yayınlanan bildiride şöyle deniliyordu: "Mücadele komiteleri, hürriyet komiteleri kurunuz! Cephede pis kapitalistlerin menfaatlerini korumak için ölecek yerde işçi hakları için savaşarak şerefle ölmek daha iyidir.."

Petrogradın askerî valisi Kabalof şehrin stratejik yerlerini askerlerle tuttu. Ertesi sabah gün doğarken Başkent sıkı yönetim altında bir şehir manzarası gösteriyordu. Tramvaylar işlemiyordu. Fabrikalar kapalıydı. Mahallelerde gruplar teşekkül etti, bunlar Kabalofun duvarlara astırtmış olduğu ilânları yırttılar ve şehrin merkezine doğru yürüyüşe geçtiler. Öğrenciler ve burjuvalar da işçilere katılmışlardı. İlk defa olarak "Kahrolsun mutlakıyet!" sloganı o sırada duyuldu. Rejime karşı birleşme, sokakta gerçekleşmişti.

Hareket, politikacılar arasında şaşkınlık uyandırdı. Dumada bir takım milletvekilleri, bir yön vermek için ayaklanmaya katılmak, bir başka takım ise bunu durdurmak taraflısıydı. Kerenski en faal olanlardan biriydi. Fakat henüz kimse nasıl bir vaziyet alacağını kesin olarak bilmiyordu.

Petrogradda halkın askerlerle birlikte kurduğu siperlerden biri. O tarihlerde Başkent tam manasıyla bir savaş meydanını andırıyordu. Halk sokağa dökülmüştü ve bir çok alayın askerleri halka katılıyor, mânasını bilmediği ihtilâli gerçekleştiriyordu.

Bu sırada nümayişçiler, köprüler tutulmuş olduğu için donmuş Nevanın üzerinden karşı yakaya geçmekteydiler. Znamenskaya meydanında, III. Aleksandrın at üzerindeki heykelinin dibinde kalabalık arttı. Polisler ve kazaklar etrafta devriye geziyorlar, ancak bir müdahalede bulunmak için tereddüt ediyorlardı.

Muhafız birliklerinin en gözde alayı olan Volinski Alayına civar evlerin avlularını işgal etmesi emri verildi. Buna rağmen yeni yeni kafileler meydana yaklaşıyordu. Astsubay Kirpiçnikof ileri fırladı ve:

"— Kardeşlerinizin, babalarınızın üzerine ateş etmeyiniz!" diye haykırdı.

Müdahale edenler polislerdi ve halk ile polisler arasında kanlı hadiseler oluyordu. Kazaklar daha ziyade halktan yana vaziyet alıyorlar ve polisleri püskürtüyorlardı. İkiyüzbin kadar işçi sokağa dökülmüştü.

Petrograd Kuzey Cephesinden ayrılmış ve müstakil bir askerî bölge haline getirilmişti. 59 yaşındaki komutan Kabalofun yetkileri sonsuzdu ve emrinde 160 bin kişilik kuvvet vardı ki buna mükemmel muhafız birlikleri de dahildi. 2 milyon 400 bin kişilik silâhsız halkı zaptetmek için bu kâfiydi. Nüfusun İşçi miktarı 500 bin kadardı.

Asker işe karışmayınca denge değişti. Halkın üzerine polis ateş açtı, fakat kalabalığı dağıtamadı. Aksine, halk eline geçirdiği şişeler, sopalar, büyük çiviler, demirlerle silâhlandı. Tramvaylar devrildi ve siper haline getirildi. Akşam olurken Başkent sıkı yönetim altında bir şehir manzarasından da çıkmıştı ve savaş meydanı haline gelmişti.

Politikacılar Kararsız, orada burada toplantı üstüne toplantı yapı-

yorlardı. İktidar çevreleri ise tam bir gafletin içindeydiler. Çariçe, Mogilefteki karargâhında bulunan kocasına şöyle yazıyordu;

"— Bir takım serserilerin hareketi, bu. Kızlar, oğlanlar karışıklık çıkarmak için ekmek isteriz diye koşuşuyorlar, işçiler de başkalarının çalışmasına mâni oluyorlar.."

İçişleri Bakanı Protopopof ise telâşlanmış bir müsteşarı:

"— Eğer Rusyada bir ihtilâl olacaksa elli yıldan önce olmaz.." diye teselli ediyordu.

Fakat Mogilefte endişe hâkimdi. Çar, General Kabalofa şu telgraf emrini gönderdi: "Almanya ve Avusturyaya karşı girişilmiş bulunan harbin devamı sırasında asla tasvip edilemeyecek karışıklıkların yarından itibaren derhal durdurulmasını emrediyorum."

Yarından itibaren!

Emri alan Kabalof gece tedbirlerini aldı. Damlara makineli tüfekler yerleştirtti. Albayı bizzat Çar olan Volinski Alayının komutam Lakheviç, nümayişçiler üzerine ateş etmeden kışlasına dönmüş olan askerlerine:

"— Yarın bu ayıbı telâfi edeceğiz.." diyordu.

Bütün bunlara rağmen gece, Petrogradda hayât devam ediyordu. Aleksandr tiyatrosunda yabancı elçilerin ve imparator ailesinin bir çok ferdinin, bazı milletvekillerinin huzurunda Lermontofun Maskeli Balosu oynanıyordu.

11 Mart sabahı, şehir sükûnete kavuşmuş görünüyordu. Kabalof o sabah Çara şu telgrafı çekti: "Bugün; 11 Mart, sabahtan beri şehirde sükûnet hüküm sürüyor".

Fakat sükûnet arızidir. Tramvaylar hâlâ hareketsizdir. Garnizonun askerleri polis komiserliklerine ve damlara yerleştirilmiştir. Silâhlarının kurşunlan namlulara sürülmüştür.

Öğleye doğru kafileler harekete geçtiler. Volinski Alayı Kuzey Otelinin avlusunda ve bodrumunda mevzi almıştı. Bir nümayişçi grupu Nevski bulvarında göründüğünde Alaya sokağı işgal emri verildi. Halk, Nikola garının anjindeki meydanı ele geçirmişti. Komutan Lakheviç kalabalığa, meydanı tahliye etmesini ihtar etti. Nümayişçiler aldırmadılar. İstasyonun saati öğleyi vuruyordu ki Lakheviç askerlerine ateş emrini verdi. İlk salvoda işçilerin bir kısmı sağa sola kaçıştılar, bir diğer kısmı yere yattı. Yaralanan olmadı.

Komutan Lakheviç sinirliydi.

12 Mart 1917. Sokaklardaki kalabalık artık gittikçe büyümüş ve halk rejime karşı açıktan başkaldırmıştı. Bir ihtilâlin gerçekleşmekte olduğunu bir, İktidar çevresi görmüyor ve anlamıyordu. Bu sırada İçişleri Bakanı "Eğer Rusyada bir ihtilâl olursa, 50 yıl sonra olur" diyordu.

"— Göğüslerine nişan alın.." diye haykırdı.

Subaylar makineli tüfeklerle ateş açtılar. Meydan bir anda kana bulandı. Nümayişçiler civardaki binalara sığınmaya çalışıyorlardı. Atlı jandarma kaçışanların peşine takıl' di ve kılıçtan geçirdi, ölü sayısı kırk idi.

Başka bazı yerlerde ise hadiseler değişik gelişti. Bir işçi kafilesi Pavlovski Alayının kışlası önünde durdu ve askerleri kendilerine katılmaya çağırdı. "Ordu bizimle!" diye bağırıyorlardı. Yirmi kadar asker işçilere katılmak için sıralarından çıktılar. Fakat kimsenin kendilerini takip etmediğini görünce onlar da geri döndüler.

Polis bu sırada, bir hata yaptı. Atlarıyla nümayişçilerin üzerine yürüdü, onları Katerina Kanalı boyuncu takip etti ve silâhsız işçilere ateş açtı. O zaman Pavlovski Alayının erleri, subaylarını iterek kışladan dışarı fırladılar ve:

"— Korkmayın arkadaşlar, sizinle birliğiz!" diye bağırdılar.

Silâh depolarını kırmışlar, tüfekleri ellerine geçirmişlerdi. Başlarında bulunan bir subay adayı 500 metre uzakta vurulup öldü. Erler şaşırdılar. Komutansız kalmışlardı. Bunun üzerine kışlalarına döndüler. Albayları kendilerini iyi karşıladı. Ancak bu sırada dışardan atılan bir kurşun Albaya isabet; etti ve onu öldürdü. Akşam saat) 17 civarında Hükümete bağlı birlikler gelip Pavlovski Alayını silâhtan tecrit etti. 19 âsi hapsedildi. Fakat silâhlı 21 er nümayişçilerle beraber kalmıştı.

Gün bittiğinde hareket bastırılmıştı. Volinski Alayının komutanı bir gün önceki ayıbı silmiş, askerlerine işçiler üzerine ateş açtırtmıştı. Sabaha karşı saat birde birliğiyle birlikte kışlasına döndüğünde astsubay Kirpiçnikofa alayı sabahleyin yedide hazırlaması emrini verdi. O gittikten sonra astsubay odasına çekilmedi. Hepsi er olan 18 adamıyla birlikte, karanlık bir köşede sabahın plânını yaptı. Alay saat yedide değil, altıda hazırlanacaktı: Bu bir saat içinde askerler, babalarının ve kardeşlerinin üzerine ateş açmamaları için ikna edilecekti.

İktidar memnundu. Protopopof İmparatora şu telgrafı gönderdi:

ihtilale katılan başka askerler. Bunların çoğu genç çocuklardı ve başlarında astsubayları vardı, Subaylardan hareketlere karışanlar çok az çıkmıştır. Bunlar, yetişme tarzlarının sonucu, Çara ve rejime bağlıydılar. Hele Bolşevik İhtilâlinde subaylar kızıllarla sadece vuruşacaklardır.

"Pavlovskj Alayındaki disiplinsizlik hadisesi hariç, birlikler gayretle çarpışmışlardır".

Halbuki Rodzianko durumu başka türlü görüyordu, Pumanın baş» kanı Çardan bir Kurtuluş Hükümeti kurmasını istiyor ve şöyle diyordu: "En ufak gecikme ölüm demektir, inşallah bunun sorumluluğunu Çar çekmez.."

Fakat Nikola aldırmadı; Saray Nazın Frederikps'p dedi ki:

"— Bu şişko Rodzianko da gene bir sürü saçmalık yazmış: Cevap bile vermeyeceğim."

Petrograddaki politikacılar ise, hâlâ kararsızlık içindeydiler ve sokak hareketlerinin daha gelişmesini bekliyorlardı. Ona göre herkes bir vaziyet alacaklı.

12 Mart günü güneş henüz doğuyordu; ki Volinski Alayının kışlasında mahmuz sesleri duyuldu. Saat yedide gelen; komutan lakheyiçti. Ondan evvel gelmiş olan subay adayı Kolokolof esas vaziyetinde olan alayı selâmladığında erler muted şekilde kendisine cevap vermişlerdi. Fakat Lakheviç kapıda görünüp te "Merhaba kardeşler!" dediği zaman erler müthiş bir "hurra" çektiler. Bu, geceden kararlaştırılmıştı. Komutan astsubay Markofu çağırdı ve bunun ne demek olduğunu sordu. Süngüsünü doğrultan Markof şu cevabı verdi?

"___Size itaat etmeyeceklerini bildirmek için hurra çekiyorlar!"

Komutanın elinde Çarın bir mesajı vardı, Onu okumak istediğinde erler ayaklarıyla, tüfeklerinin dipçikleriyle yara vurmaya başladılar ve Lakheviçin sesini bastırdılar. Komutan, arkasında subay adayı Kolokolof, koşar adımlarla avluya fırladı. Âsiler silahlarını omuzlarına dayayıp pencerelere üşüştüler ve ateş aştılar. Lakheviç asfaltın üzerine yığıldı. Kışlayı bir panik havası kaplamıştı. Alayın bayrağını alan subaylar kışladan dışarı çıktılar, Sadece bir tek subay, âsilere iltihak etti: Aştakof.

Astsubay Kirpiçnikof emir verdi: "Herkes dışarı" Asiler komşu iki alayın, Preobrajenski ve Litovski ataylarının kışlalarına koşuştular ve oradaki erleri da kendilerine katılmaya teşvik ettiler. Bu arada yollafini kesmek isteyen bir genç subayı öldürdüler. İki alay, asi Volinski alayına iltihak etti, Ayaklanan alaylar, başlarında bandoları Nevski bulvarı üzerine bir yürüyüşe geçtiler. Aralarına halk da karıştı- ve kızıl bayraklar açıldı. Rusyada ilk defa olarak askerin hâki renkteki üniforması işçilerin koyu elbiselerine karışıyor asker sıralarının üstünde kızıl bayraklar dalgalanıyor

Rusyada halk sokaklara dökülmüşken politikacılar şaşkın, ne yapacaklarım hangi vaziyeti alacaklarım pek kestiremiyorlardı. Kerenski bunlardan biriydi. Fakat Lenin, İsviçrede, her zaman olduğu gibi hadiseleri mükemmel değerlendiriyor ve bir iktidar değişikliğinin ufukta göründüğünü farkediyordu. Yapacağı iş, bu iktidarı kendi eline almaktı.

du. İşçiler şimdiye kadar bulamadıkları bir şeye kavuşmuşlardı:

Süngü ve tüfek. Alayların açılmış silâh depolarından alınmış tüfekler elden ele geçiyordu. Kadınlar, erkekler bunları omuzluyorlardı.

Âsilere katılmış tek subay Astakof kıtaların başına geçti ve onları Başkentin en bolşevik mahallesi olan Viborg mahallesine götürdü. Orada Moskovski Alayının kışlası vardı. Astakofun niyeti o alayın askerlerini de ayaklandırmaktı. Kışlaya yaklaşan ilk birliğe Moskovski alayının subay öğrencileri, junkenler ateş açtılar. Fakat mukavemet kolay kırıldı. Asiler kışlayı zorla işgal ettiler ve içeri girip komutanı öldürdüler.

Kafile oradan Viborgu Nevskiye bağlayan Lieteni bulvarı üzerine. çıktı. Hemen hemen aynı esnada işçilerden ve askerlerden mürekkep bir grup Neva nehrinin ağızında buzlar arasına sıkışmış Orora kruvazörüne çıkıyor ve tayfaların desteğiyle gemiyi ele geçiriyordu.

Rusyada işçi ile asker aynı hareketin içinde birleşmişti: İhtilâl.

Gelecek Yazı

Burjuvaların İktidarı

